

A gyermeküket óvodáztató szülők körében végzett országos felmérés eredményei

Készítette:

Török Balázs

FELSŐOKTATÁSI KUTATÓINTÉZET
2004.

Tartalom

1	A kutatás főbb céljai.....	3
2	A kutatás módszere	4
2.1	Az elővizsgálat	4
2.2	A gyermeküket óvodáztató szülők vizsgálata	4
2.3	A minta jellemzői	5
3	A szülővizsgálat eredményei.....	6
3.1	Az értelmezés általános szempontjai.....	6
3.2	A szülők óvodaválasztási lehetősége	7
3.3	A szülők óvodaválasztásának szempontjai	9
3.4	Az óvodaválasztás jelentősége	12
3.5	A család és az óvoda kapcsolattartása.....	13
3.5.1	A kapcsolattartás alkalmai	13
3.5.2	A családlátogatás.....	14
3.5.3	A szülők bevonása az óvodai életbe.....	15
3.6	Az óvodai nevelés és a családi nevelés illeszkedése.....	19
3.7	Szülői elvárások - óvodai szolgáltatások	22
3.8	Óvodai elvárások – szülői szolgáltatások.....	24
3.9	Számítógéphasználat óvodáskorban.....	26
3.10	Az óvodák szülői megítélése.....	27
4	Összefoglalás.....	32
5	Felhasznált irodalom	36
6	Melléklet - táblázatok.....	37
7	Táblázatok, térképek, diagramok jegyzéke	45

1 A kutatás főbb céljai

Az Oktatási Minisztérium megbízásából az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont, az Országos Közoktatási Intézet, valamint az Oktatáskutató Intézet együttműködésében 2001 folyamán a magyar óvodarendszer egészére kiterjedő komplex vizsgálat valósult meg. A projekt fő célkitűzése annak feltárása volt, hogy az Óvodai nevelés országos alapprogramja hogyan befolyásolta az óvodák életét, az intézményekben folyó nevelőmunkát a helyi nevelési programokon keresztül. A vizsgálat komplexitásából eredően foglalkozott az óvodapedagógusok szakmai életével, munkakörülményeivel, valamint az intézményfenntartók érdekeivel.

Az óvodák „szolgáltató” jellegének megerősödése, a minőségbiztosítási rendszerek elterjedése - különösen a partner központú működést biztosító minőségbiztosítási rendszer -, valamint egyes térségekben az intézménybezárások és átszervezések keltette aggodalom azt eredményezték, hogy *a korábbiakhoz képest a szülők és az óvodák közötti kapcsolat megélné, új elemekkel gyarapodott és sajátos jelentőségre tett szert mindkét érintett fél számára.* Az országos óvodai projekt keretében az Oktatáskutató Intézet az óvodás gyermekek szüleinek körében folytatott vizsgálatot. A szülőkre vonatkozó kutatás megvalósítását időszerűvé tette, hogy a kiterjedt oktatásügyi kutatások és a korszerű intézményi adatgyűjtés ellenére *országos szinten relatíve keveset tudunk a szülők és az oktatási intézmények kapcsolattartásáról, együttműködéséről vagy esetleges érdekellentéteiről.* Az oktatási intézményekbe gyermekeiket beírató szülői kör igényeinek megismerése segíti a kora gyermekkori nevelés és oktatás terén folyó kutatásokat, indikátorfejlesztéseket.

A szülőkre kiterjedő vizsgálatunk közvetlen célkitűzése az volt, hogy empirikus adatok tükrében képet kapjunk a szülők óvodaválasztási stratégiájáról, a döntést leginkább befolyásoló tényezőkről, illetve – miután a gyermeket óvodába íratják - a szülők és az intézmény közötti kapcsolattartás módozatairól. Vizsgáltuk a kapcsolattartás leginkább elterjedt formáit és azonosítottuk azokat a tényezőket, melyek jelentős befolyásoló erővel rendelkeznek a szülő-óvoda kapcsolat alakulásában. Igyekeztünk feltárni a szülők által megfogalmazott legjellemzőbb elvárásokat, valamint azt, hogy a szülők milyen szempontok alapján értékelik az általuk ismert óvoda munkáját. Az egyes értékelési szempontok jelentőségének mérése mellett arra is felkértük a szülőket, hogy értékeljék gyermekük óvodáját, így számos mutató tükrében láthatjuk az óvodáztatás irányában megmutatkozó társadalmi elégedettséget. Mint látható elsősorban azokat a szülői igényeket, elvárásokat igyekeztünk feltárni, melyek – hipotézisünk szerint – növekvő mértékben gyakorolnak hatást az óvodák működésére.

A szülővizsgálat – természetéből adódóan – nem terjedhetett ki arra, hogy feltárja a szülői elvárások, igények komplex hatását magukra az intézményekre. Egy következő vizsgálat célkitűzése lehetne annak mérése, hogy milyen irányba ható és milyen „erősségű nyomást” fejtenek ki a szülők az óvodai nevelőmunka rejtett vagy nyílt orientálására.

2 A kutatás módszere

Az Oktatókutató Intézet által végzett kutatás két elkülönült részvizsgálatból tevődött össze. Az elővizsgálat során az óvodákban strukturált interjúk felhasználásával gyűjtöttünk adatokat az óvodavezetőktől, óvodapedagógusoktól. A második fázisban a szülők kérdőíves megkérdezését bonyolítottuk le.

2.1 Az elővizsgálat

Az elővizsgálati szakaszban 12 óvodát kerestünk fel: 4 Budapesti és 4 városi (megyeszékhely és kisváros) és 4 kistélepusú intézményt választottunk ki. A munka során 3 óvodaszakértővel, 12 óvodavezetővel, valamint 43 óvodapedagógussal folytattunk interjúk beszélgetéseket. Ez utóbbiak gondolatait csoportos interjúk beszélgetés formájában ismertük meg. Az egyes óvodák felkeresése során a lehetőségekhez mérten képet alkottunk az intézmény társadalmi környezetéről, szülői köréről is.

2.2 A gyermeküket óvodáztató szülők vizsgálata

A gyermeküket óvodáztató szülőkre vonatkozó vizsgálatunk adatfelvétele 2001 áprilisában zajlott. A vizsgálat a magyarországi óvodarendszerre vonatkozóan *országosan reprezentatív* mintán alapult, a megvalósulás során 470 intézmény - az óvodai nevelést folytató intézmények 10,2%-ának - bevonásával. A mintát településméretre, intézményméretre és fenntartóra reprezentatívan állította össze az Országos Köznevelési Intézet. A mintába sorolódott intézmények megyénkénti (1. táblázat), illetve településtípusok (2. táblázat) szerinti megoszlását a melléklet tartalmazza.

A szülőkre vonatkozó adatfelvétel során a kérdezőbiztosok véletlenszerű kiválasztással intézményenként 10-10 szülőt kértek fel a kérdőív kitöltésére. E módszerrel összesen 4700 kérdőívet jutattunk ki a gyermekük óvodáztatásában érdekelt szülők körébe. A kérdőívet a szülők otthonukban tölthették ki, majd lezárt borítékban postára adták azt. (A szülők számára lehetőséget biztosítottunk arra is, hogy a kérdőívet az óvodában – egy erre a célra elhelyezett - gyűjtődobozba tegyék, ahonnan a határidő lejártakor az óvodavezető postázta a lezárt borítékokat.) A kérdőívek kijuttatásának időszakában csupán egyetlen óvodavezető kérte, hogy az általa vezetett óvodában a szülők körében ne történjen adatfelvétel. Az intézmény magánóvoda volt, ahol az „exkluzív szülői kör” zavarónak érezte volna a felkérést a kérdőív kitöltésére - legalábbis az óvodavezető megítélése szerint. Ezen kívül egyetlen kistélepusú polgármester asszonya keresett meg bennünket tiltakozva a helyi óvodát érintő adatfelvétel ellen.

A kérdőíves megkeresésre 3 fővárosi, 2 megyeszékhelyi, 2 városi és 4 kistélepusú óvoda szülői köréből egyáltalában nem kaptunk vissza kitöltött szülői kérdőívet. A mintába került 470 intézményre vetítve ez az óvodáknak mindössze 2%-a. Mivel az országosan reprezentatív mintán végzett adatfelvételt túlbiztosítottuk, ezért a fenn említett esetek gyakorlatilag elhanyagolható mértékben befolyásolták az eredményeket¹.

Az adatgyűjtés eredményességének markáns bizonyítéka, hogy a szülők válaszadási aránya 88%-osnak adódott – összesen 4138 kérdőívet kaptunk vissza -, ami lényegesen magasabb, mint a hasonló módszerekkel folytatott kutatások esetén az megszokott. A kiemelkedően magas válaszadási arány összefüggésben áll - az interjúk adatfelvételeink eredményével -,

¹ Érdekes, hogy 22 intézményből a kiküldött 10 kérdőív helyett 11 darabot kaptunk vissza, ami azzal magyarázható, hogy az óvodavezető számára küldött mintapéldányt is kitöltették egy-egy szülővel.

miszerint a szülők szívesen és készségesen nyilatkoznak a gyermekük óvodáztatásával kapcsolatos kérdésekben.

Az adatfelvétel sikerességére jellemző, hogy a visszaérkezett szülői válaszok alapján országosan reprezentatív eredményeket közölhetünk. (3. táblázat) Intézményméret szerinti bontásban az eredeti minta és a válaszok alapján vizsgálható intézmények között sehol sem jelentősebb a különbség 0,6%-nál. A megyei adatokat figyelembe véve csak Budapest, Tolna megye és Zala megye esetében volt megfigyelhető, hogy 5%-nál nagyobb különbség mutatkozott a minta alapján kívánatos és a szülői válaszok alapján ténylegesen megismert óvodák között. (3. táblázat)

2.3 A minta jellemzői

A kérdőívet kitöltő szülők összetétele jellegzetes aránytalanságot mutat a nemek tekintetében. A kérdőívet kitöltő édesanyák aránya 93% volt. (4. táblázat) Az eredmény számszerűsítve fejezi ki azt a közismert gyakorlatot, hogy a család és az óvoda kapcsolattartása a családok részéről elsősorban az édesanyák aktivitására épül.

A szülők életkor szerinti összetételére jellemző, hogy a 30-34 éves életkori csoportban vannak a legtöbben (41%) (5. táblázat), illetve az ennél fiatalabbak - a 25-29 évesek – teszik ki a megkérdezettek közel 1/3-át.

A vizsgált családok 1/4 része 1 gyermekes, míg 51% azoknak a családoknak az aránya, ahol 2 gyermeket nevelnek. (6. táblázat) 19% az aránya a 3 gyerekes családoknak. A mintába került szülők 14%-a jelezte, hogy jelenleg 2 gyermekét járattja óvodába. A családban nevelt gyerekek száma és településtípus között nem találtunk érdemi összefüggést, leszámítva azt a tényt, hogy a fővárosban a többi településtípushoz viszonyítva néhány százalékkal többen vannak az 1 gyermekesek és ennek megfelelően kevesebben a 2 gyermekesek. A szülők 8,3%-a állította magáról, hogy egyedül neveli gyermekét, ami valamivel több, mint az 1990-es évek magyar háztartás-panelvizsgálatainak 6,8%-os értéke (Kolosi 2000 145.).

A szülők körében a legnagyobb arányban a középiskolai végzettséggel rendelkezőket találtuk (40%), a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya ennek közelítőleg a felét tette ki (22,1%). A szakmunkás-végzettségűek 27%-os és a 8 általános iskolai osztályt végzettek 10%-os aránya mellett mindössze 1,4%-ban kerültek a mintába olyanok, akik nem fejezték be az általános iskolát. (7. táblázat)

A családok anyagi helyzetét, megélhetési nehézségeiket szubjektív ítéletük alapján mértük: a gyermeknevelés vonatkozásában kérdeztünk rá az anyagi lehetőségeikre. (8. táblázat) A válaszadóknak csaknem pontosan a fele sorolta magát az átlagos anyagi helyzetűek kategóriájába, 13%-uk ennél jobbnak, 35%-uk viszont ennél rosszabbnak mondta a helyzetét. Ez utóbbi a kérdőív válaszlehetősége alapján azt jelenti, hogy a szülő számára „nehézséget jelent gyermeke számára az alapvető életfeltételek előteremtése, és csak a legszükségesebb dolgokat adhatja meg gyermekének”.

Mindössze 2,5% volt azok aránya, akik úgy ítélték meg, hogy nehéz anyagi helyzetük alapvető korlátot jelent gyermekük megfelelő színvonalú ellátásban – azaz a válaszokban megfogalmazott módon: „nem tudjuk megadni gyermekünknek, amit szeretnénk”. Ez utóbbi adat azt is jelzi, hogy a mintába kis számban kerültek a depriváltak társadalmi csoportjából – vagy legalábbis olyanok, akik a gyermeknevelés vonatkozásában magukat annak tartják. (A kutatási eredmények tehát nem teszik lehetővé, hogy a gyermekeiket óvodáztató szegénysorú családokra vonatkozóan fogalmazzunk meg következtetéseket.)

A szülők anyagi helyzetének és a településtípus összefüggését vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy a budapestiek körében - a többi településtípushoz viszonyítva - mintegy 10%-al magasabb azoknak az aránya, akik a legkedvezőbb jövedelmi kategóriába sorolták magukat.

A szülők által képviselt gyermekpopuláció nemek szerinti összetételben csekély mértékű lánytöbbséget (52,7%) mutat.

A szülők által óvodáztatott gyermekek életkorilag egyenletesen oszlanak, meg a 4-5-6 évesek korcsoportjában. (26%, 29%, 29%). (9. táblázat) A 3 éves korúak alacsonyabb aránya illeszkedik az óvodáztatás általános jellegzetességéhez, miszerint az idősebb gyerekek nagyobb arányban látogatják az óvodát. A 7 éves korúak 6,3%-os aránya összefüggésbe hozható a rugalmas beiskolázás lehetőségével, illetve mint az interjús beszélgetésekből kiderült, egyes szülőknek azzal a vélekedésével, mely szerint a gyermeknek annál sikeresebb lesz az előmenetele az általános iskolában, minél később – érettebben – íratják be oda.

A gyerekek eloszlása az óvodában eltöltött éveinek számát figyelembe véve azt láttuk, hogy közelítőleg egyenlő arányban oszlanak meg az egy, a két vagy a három éve óvodába járók csoportjában. A kései beiskolázással összefüggő adat, hogy 12%-osnak mértük a 4 éve, vagy annál is hosszabb ideje óvodába járók arányát. (11. táblázat)

A mérés idején 6 éves korú gyermekek óvodáztatásának előzményeit vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy döntő többségük 3 vagy hosszabb éve veszi igénybe az óvodát, és csupán 7%-ukra jellemző, hogy 1 éve járnak óvodába, azaz csak a törvényileg kötelező iskola-előkészítő évre íratják be őket szüleik. (12. táblázat)

A gyerekek 46%-a járt azonos életkorú gyermekek csoportjába, míg 54%-a eltérő életkorú gyermekek csoportjába, közkeletű nevén „vegyes csoportba”. (10. táblázat) A településtípusok figyelembevételével megállapítható, hogy a Budapesten és – némileg meglepő módon a nagyközségekben – az országos átlagnál 10%-al magasabb az azonos életkorú gyerekek csoportjába járó gyermekek aránya.

A vizsgálat során összegyűjtött adatok nem teszik lehetővé, hogy fenntartótípusok² szerinti bontásban elemezzük a mintát. (13. táblázat) Hasonlóképpen a statisztikai értelmezhetőség szintje alatt maradt a családok kulturális háttérét mérő változó adatsora, az etnikai kisebbségek, valamint a fogyatékos gyermekek szülői körére vonatkozó adatsor. (14. táblázat)

3 A szülővizsgálat eredményei

3.1 Az értelmezés általános szempontjai

Az eredmények értelmezésének általános előfeltevése, hogy adataink elsődlegesen a szülőkre, illetve a azok véleményére vonatkozóan értelmezhetők. Az óvodáról mint intézményről csak másodsorban - közvetetten – adhatunk képet. Ennek alapján a szülővizsgálatból levonható következtetések az intézményekre vonatkozóan csak egyéb - pedagógiai, intézményi és fenntartói szintű - vizsgálatok eredményeivel összevetésben értelmezhetők.

A kutatás szempontjából lényegesnek bizonyuló további előfeltevésünk - melyet a szülőkkel készített interjús beszélgetések is megerősítettek -, hogy a szülők óvodáról alkotott véleményét meghatározó módon befolyásolja az a tény, hogy gyermekük miként érzi magát az óvodában. Értékelő jellegű ítéleteik tehát korlátozott objektivitással rendelkeznek.

Jelen áttekintésben azokra az országos adatokra koncentrálunk, melyek szélesebb olvasói kör érdeklődésére tarthatnak számot.

² alapítványi, egyházi, illetve központi költségvetési szervek által fenntartott intézmények

3.2 A szülők óvodaválasztási lehetősége

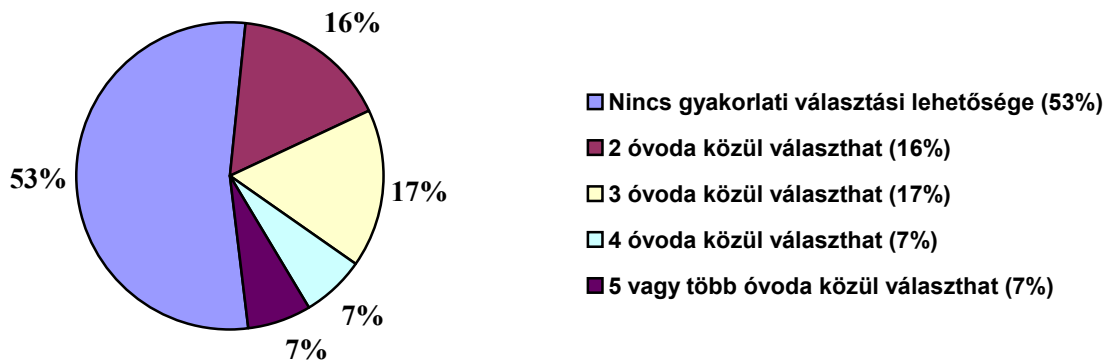
A közoktatási törvény³ valamennyi szülő számára deklarálja az oktatási intézmény szabad megválasztásának jogát:

13. § (1) A szülőt megilleti a nevelési, illetőleg nevelési-oktatási intézmény szabad megválasztásának joga. A nevelési, nevelési-oktatási intézmény szabad megválasztásának joga alapján gyermeke adottságainak, képességeinek, érdeklődésének, saját vallási, illetve világnézeti meggyőződésének, nemzeti vagy etnikai hovatartozásának megfelelően választhat óvodát, iskolát, kollégiumot.

A jogilag garantált lehetőségek ellenére a szülők valamivel több, mint fele az állította magáról, hogy *nem volt reális választási lehetősége*, amikor gyermekét óvodába kívánta íratni. A kutatásban nyert adataink tehát azt mutatják, hogy a szabad óvodaválasztás törvényileg garantált joga a családok közel felének - 47%-ának - jelent ténylegesen is választási lehetőséget több óvoda közül. (1. diagram)

Az óvodaválasztás lehetősége a megkérdezett családok 16%-a számára jelent két intézmény közti választást. Ennél alig valamivel többen - 17%-os arányban - vannak azok a családok, akik 3 óvoda közül választhatnak. 4 intézmény közül választhat a családok további 7%-a, és ugyancsak a szülők 7%-a mondott elérhetőnek 5 vagy annál is több intézményt. Az óvodahálózat sűrűségének jele, hogy ez utóbbi csoport fele 6 vagy annál is több intézmény közül választhat.

1. diagram A szülők óvodaválasztási lehetősége

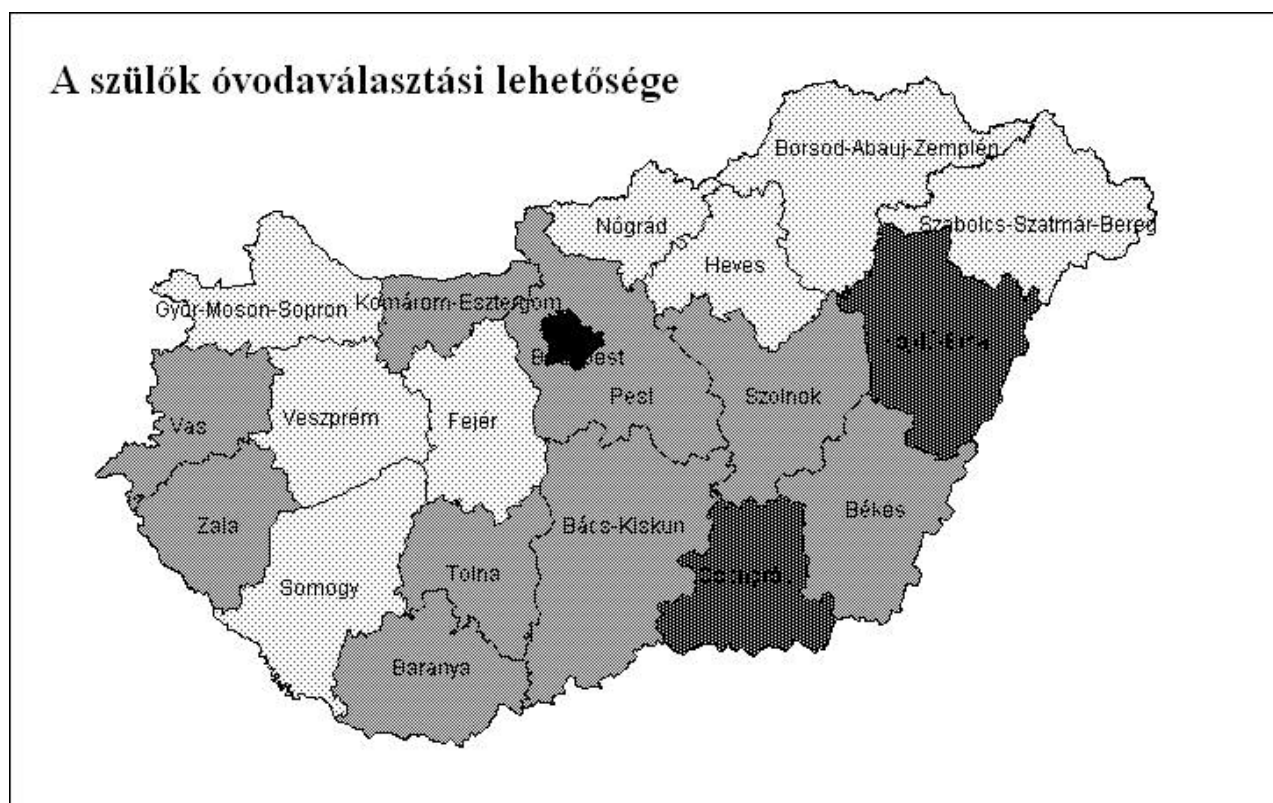
A választás lehetősége - az óvodahálózat struktúrájából adódóan - leginkább a városokban élők számára adott. (15. táblázat) A fővárosban élők 83%-a ítélte úgy, hogy több intézmény közül választhatott óvodát. Feltételezzük, hogy elsősorban a peremkerületekben élők tartoznak abba a 17%-ba, akik - bár közigazgatásilag a fővárosban élnek - nem rendelkeznek reális óvodaválasztási lehetőséggel.

Nincs különbség a megyei jogú városokban, megyeszékhelyeken, valamint az egyéb városokban élő családok között az óvodaválasztás lehetőségének tekintetében: az említett településtípusok esetében a megkérdezettek 79% jelezte, hogy több intézmény közül választhat. A "települési lejtő" alsó részén elhelyezkedők viszont lényegesen szűkebb választási lehetőségekkel rendelkeznek. A nagyközségekben élők 47%-a választhat több óvoda közül, míg a községekben lakók között ez az arány mindössze 11%-nak adódott.

³ 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról

A szülők óvodaválasztási lehetőségeinek megyei szintű áttekintése – Budapest mellett – Csongrád és Hajdú Bihar megyéket jelzi kedvező helyzetűnek. (1. térkép) Az országos átlag (47%) körüli arányszám jellemzi a Baranya megyét, Békés megyét és Komárom-Esztergom megyét összekötő háromszög által határolt területeket – Fejér megye kivételével. Rajtuk kívül a Nyugat-Dunántúli Régió két megyéje (Vas és Zala) tartozik ebbe a csoportba. Az óvodaválasztás reális lehetőségét az Észak-Magyarországi Régió három megyéjében, valamint a szomszédos Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében nélkülözik a legnagyobb arányban az ott élők. Hasonló a helyzet a Dunántúl középső vonalában – Győr-Moson-Sopron, Veszprém és Somogy megyékben, valamint Fejér megyében.

1. térkép A szülők óvodaválasztási lehetőségei megyénként

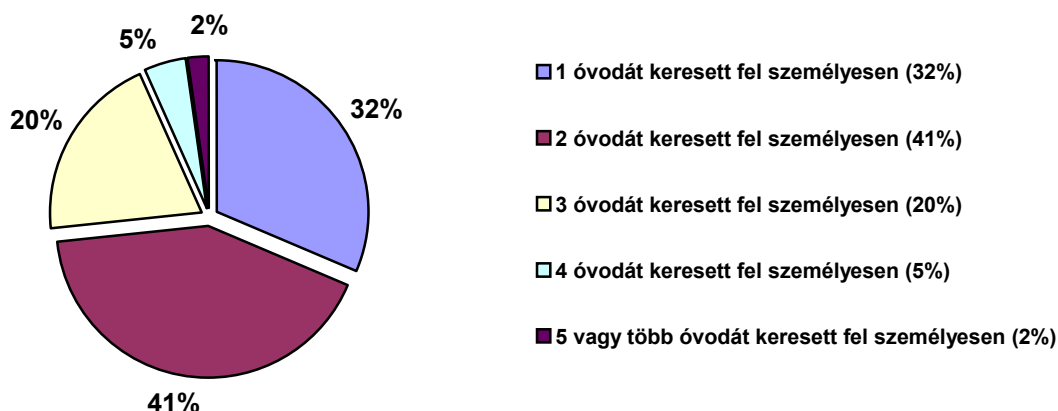
legsötétebb: 70 - 83 %
sötét: 56 - 70 %
szürke: 42 - 56 %
világos: 28 - 42 %

Az óvodaválasztás gyakorlati lehetőségének kihasználása eltérő mértékű a választás tényleges lehetőségével rendelkező szülők körében – ez a kérdezett szülők 47%-a. (1. diagram). A legtöbben azok vannak - 41% -, akik két intézményt keresnek fel személyesen, hogy döntést hozzanak, hova viszik majd gyermeküket óvodába. (2. diagram) 20%-os az aránya azoknak, akik 3 intézményt látogatnak meg. A „legigényesebb” szülők mintegy 7%-ban képviseltették magukat a mintában – ők 4 vagy annál is több intézményt ismernek meg, mielőtt kiválasztanák a számukra leginkább megfelelőt.

A választás lehetőségével nem él – vagy legalábbis nem úgy, hogy több intézményt is felkeresne – a szülők csaknem pontosan 1/3-a (32%). Ők lehetnek azok a szülők, akik számára az első meglátogatott intézmény megfelelőnek bizonyult, így érthető, hogy más óvodákat már nem is kerestek fel.

Fontos megfigyelésnek tartjuk, hogy *a családban élő idősebb gyermek óvodáztatása nem határozza meg döntő mértékben a szülők ifjabb gyermekük esetében követett óvodaválasztási stratégiáját*⁴. A több gyermekesek ugyanolyan arányban (45%) állították magukról, hogy tényleges választási lehetőséget láttak maguk előtt az óvodaválasztás idején. A fiatalabb gyermekük beíratásakor felkeresett óvodák száma nem változott annak hatására, hogy idősebb gyermeküket már valahol már óvodáztatták. Ez nem mond ellen annak a ténynek – melyet később részletesen ismertetünk -, hogy az óvoda kiválasztásakor az egyik legfontosabb szempont, hogy az idősebb gyermek is odajárt. Az óvodakeresés, a szülői tájékozódás tehát nem marad el a második vagy többedik gyermek esetében sem a szülők mintegy 2/3-ad részénél, még akkor sem, ha a választás többnyire az idősebb gyermek által is látogatott óvodára esik.

2. diagram Az óvodaválasztás lehetőségének kihasználása a szülők körében

3.3 A szülők óvodaválasztásának szempontjai

A családok óvodaválasztása olyan folyamat, amelynek során a szülők több szempont egyidejű érvényesítése alapján alakítják ki végleges döntésüket. Az alábbi diagram a szülők óvodaválasztását befolyásoló 8 tényező fontosságát jelezi a valós intézményválasztási lehetőséggel rendelkező szülői körben. (3. diagram - *Részletes adatok: Melléklet 16. táblázat*) A szülők több mint fele jelezte, hogy számára az intézmény felkeresése alkalmával szerzett *személyes* tapasztalatok döntő fontosságúak voltak a választás idején. Alig valamivel kevesebben - a válaszadóknak pontosan fele része – állította, hogy az intézmény könnyű elérhetősége, *közelsége* számított fontos tényezőnek a választáskor.

⁴ Előzetes feltevésünk az volt, hogy a második gyermeküket óvodáztatók körében lényegesen nagyobb lesz az egy intézményt felkeresők aránya, mivel – idősebb gyermekük óvodáztatás révén – már kialakult kapcsolatokkal rendelkeznek valamely óvodával, így kézenfekvő számukra, hogy ifjabb gyermeküket is oda írássák.

Amennyiben az óvodás gyermeknek van idősebb testvére, a gyermeket jellemző módon ugyanabba az óvodába íratják, ahova az idősebb testvér járt/jár. E szokás elterjedtségét mutatja, hogy az óvodaválasztásban a szülők 41%-a ítélte fontos intézményválasztási szempontnak, hogy gyermeke ugyanabba az intézménybe járjon, melyet a család másik gyermekük révén már korábban ismert⁵. Ugyanakkor, mint azt korábban jeleztük, az ilyen helyzetben levő szülők is tájékozódnak, igyekeznek megismerni más óvodákat is.

A családok 1/3 része jelezte, hogy választását jelentős mértékben befolyásolja az ismerősök, barátok ajánlása. A szülők 1/4 része veszi figyelembe óvodaválasztáskor fontos tényezőként azt, hogy a gyermek játszótársai is az adott intézménybe jártak/járnak. A rokonok és családtagok ajánlását a szülők 1/5 része tartotta fontos tényezőnek, ami közel azonos azoknak a szülőknek az arányával, akik számára az óvodáról készített írásos tájékoztató anyagok megismerése fontos volt. A védőnő vagy gyermekorvos tanácsait érdemben a családoknak 11%-a tekintette fontosnak óvodaválasztáskor.

Az óvodában dolgozók ajánlása a szülők 12%-át befolyásolta jelentős mértékben. Ez az arány még az írásos tájékoztató anyagok befolyásoló szerepénél is (18%) alacsonyabb. Mindez annak ellenére van így, hogy tudjuk a szülők az óvodaválasztás folyamán – néhány százalékuk kivételével - személyesen felkeresik az óvodát a döntésük előtt. Tudjuk továbbá, hogy a szülők körében azok voltak a legtöbben, akik szerint az óvodalátogatás során szerzett személyes tapasztalatok meghatározó fontosságúak a döntés szempontjából. Hogyan lehetséges mégis, hogy az óvodában dolgozók ajánlásának oly csekély szerepe van a szülői döntés kialakulása szempontjából? Válaszként többféle magyarázat is elképzelhető. Az egyik, hogy az óvodalátogatás alkalmával a szülőknek nem áll módjukban olyan minőségű kapcsolatot kialakítani az óvodapedagógusokkal, amely alapján azok jelentős mértékben befolyásolhatnák a szülői döntést. Másik magyarázatként az is elképzelhető, hogy a szülők elfogultnak tekintik a saját óvodájukat bemutató pedagógusokat, legalábbis kontrollálatlanul nem fogadják el megállapításaikat. Az óvodapedagógus és óvodavezető nyilvánvalóan érdekelt abban, hogy óvodája irányában pozitív érzelmeket ébresszen az ódalátogató szülőben. Ebből az érdekeltségből adódóan a szülők számára nem bizonyulnak elsőrendűen hiteles információforrásnak maguk az óvodapedagógusok – legalábbis az óvoda megítélésének vonatkozásában. A magyarázat valószínűségét erősíti, hogy az ismerősök és barátok ajánlásának fontosságát a megkérdezett szülők körében jóval több, mint kétszer annyian állították (33%), mint ahányan az óvodában dolgozók ajánlását fontosnak tekintették. A szülők tehát inkább hallgatnak ismerősi, baráti körből származó ajánlásokra, mint az óvodában dolgozóktól eredő tanácsokra. Az adatok azt jelzik, hogy az óvodaválasztás ügyében folytatott szülői diskurzusokban *a meghatározó szerepű információk a család tágabb értelemben vett szociális környezetéből származnak* és nem az óvodákban dolgozóktól.

A barátoktól, ismerősöktől származó információk jelentőségének megítélése nem csekély mértékben függött a válaszadó szülő lakóhelyének településtípusától. (17. táblázat) Míg a községekben élők között 10% volt azoknak az aránya, akik döntően fontos választási szempontnak tekintették az ismerősök, barátok ajánlását, addig a városokban 14%, a megyei jogú nagyvárosokban 19%, míg Budapesten a szülők 23%-a állította, hogy e tényezőnek döntő szerepe van a választásban. *A városokban élők tehát nagyobb mértékben támaszkodnak az ismeretségi körből származó információkra*, mint a kisebb településeken élők.

Hasonló befolyásoló erővel rendelkezett a szülők településtípusának változója az óvoda közelségének fontossága vonatkozásában. A fővárosban élő szülők 24%-a jelezte, hogy az óvoda közelsége döntő fontosságú volt a számára. Ugyanez az arány – a folyamatos emelkedő tendenciával – 51%-ra módosul a nagyközségekben, illetve a községekben. A fővárosban élők tehát „mobilabbak” az óvodaválasztáskor, kevésbé köti őket az a szempont, hogy az óvoda

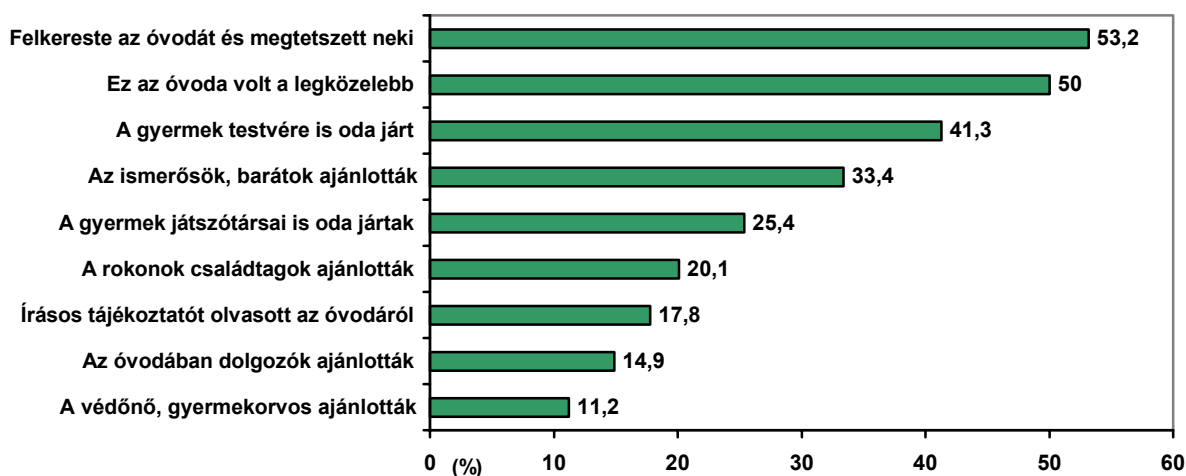
⁵ Figyelembe kell venni, hogy az e kérdésre a válaszolók csak a többgyerekes szülők közül kerültek ki.

elérhető közelségen belül legyen. A választási lehetőségek korábban ismertetett adatait is figyelembe véve látható, hogy *a fővárosban élők kitüntetett helyzetben vannak az óvodaválasztási lehetőségek tekintetében*. Kevesebben kényszerülnek döntő fontosságot tulajdonítani az óvoda térbeli közelségét.

Az óvodák oldaláról értelmezve az adatokat feltételezhető, hogy a fővárosban működő intézményeknek tágabban értelmezhetik vonzáskörzetüket, mint ahogyan ezt más települések intézményei tehetik. A fővárosi szülők „szolgáltatás-érzékenysége” más változóknál is megmutatkozott, így feltételezhető, hogy vonzó pedagógiai szolgáltatásokkal, programokkal, a legkülönbözőbb szülői igények fokozott figyelembevételével sikeres stratégia alakítható ki például az alacsony gyermeklétszám problémájával küszködő intézmények részéről. Ha a szülők érzik, hogy többet, jobbat kapnak, mint más óvodában, akár messzebből is odaviszik gyermeküket.

A szülői mentalitás természetesen eredményezi az óvodák számára, hogy bizonyos vonatkozásban riválisként tekintsenek egymásra, különösen, ha az adott körzetben a csökkenő gyermeklétszám megnehezíti vagy lehetetlenné teszi az intézmények megfelelő feltöltését. A kutatás során készített interjúk beszélgetések alaptapasztalata volt, hogy az intézmények az erősödő versenyre többnyire szakmai munkájuk fejlesztésével, a nevelőmunka megújításával, valamint a szülők irányában megvalósuló kommunikáció felerősítésével reagáltak. Egyes intézményekben a minőségbiztosítás bevezetése során – különösen, ahol a partnerközpontú működést fő célként megjelölő Comenius minőségbiztosítási program került bevezetésre – a szülők és a fenntartó megnyerése kiemelt céllá vált.

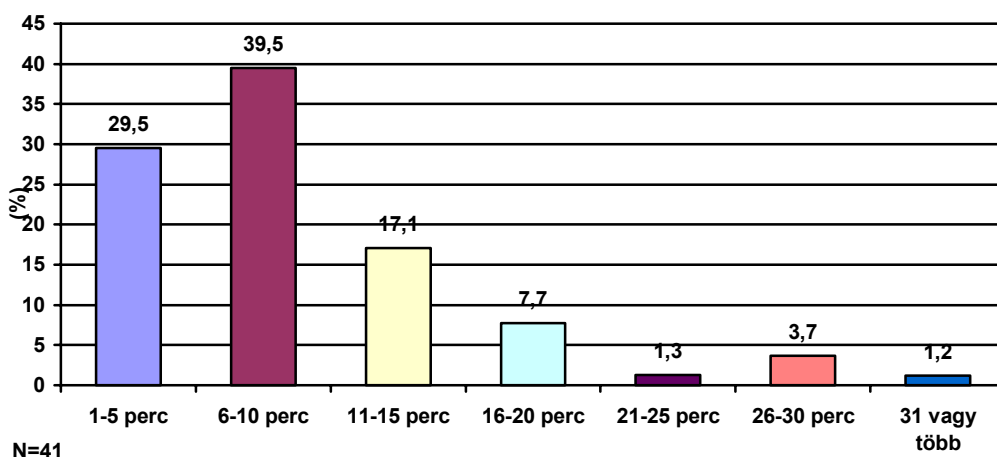
3. diagram Az óvodaválasztást befolyásoló tényezők

A szülők fele tekintette fontosnak az óvodaválasztást befolyásoló tényezők közül az óvoda közelségét, gyors elérhetőségét. (3. diagram) Ez az attitűd szerepet játszik abban, hogy az óvodáskorú gyermekek 86%-a 15 perc vagy annál rövidebb idő alatt éri el óvodáját a reggeli óvodába menet alkalmával. (4. diagram) Az óvodába jutási idő a vonatkozásában összképet az 4. diagram alapján kaphatunk, ahol 5 perces intervallumokban ábrázoltuk a gyerekek megoszlását a reggeli óvodába jutás időtartama szerint. A 6-10 perces intervallumtól kezdődően egészen a 21-25 perces intervallumig folyamatosan csökken a gyerekek aránya egészen az 1%-os értékig. Ezt a tendenciát megtörő, csekély mértékű emelkedés tapasztalható a 26-30 perces intervallumban. A 1/2 óránál hosszabb idő alatt óvodába jutó gyermekek aránya öröndetesen alacsony - mindössze 1% körüli.

Az adatok eltérését a településtípusok szerint vizsgálva azt láttuk, hogy a hosszabban utazók körében – a 16-20 perc, vagy annál több - a Budapesten élő szülők (és óvodások) vannak a legnagyobb arányban. Mint az előbbieken láttuk mindez nem csupán a fővárosi közlekedést jellemző reggeli csúcsforgalmakkal függ össze, hanem azzal is, hogy a fővárosban élnek legnagyobb arányban azok a szülők, akik az általuk megfelelőnek ítélt „minőségi óvodáztatás” érdekében hajlandóak gyerekekkel a hosszabb utazás nehézségeit vállalni⁶.

4. diagram A gyerekek megoszlása a reggeli óvodába jutás időtartama szerint

3.4 Az óvodaválasztás jelentősége

Az óvodaválasztás alapvető jelentősége, hogy a szülők ennek révén „versenyhelyzetbe” hozzák az óvodákat. Versenyről itt természetesen csak analógiás értelemben beszélhetünk és nem a gazdasági rendszerben megszokottaknak megfelelően. Ennek megfelelően az intézmények közötti versenynek nincsenek világosan kialakult szabályai, kritériumai. Az óvoda épületének állapota, berendezettsége, az udvar és annak kihasználási módja, a pedagógiai szolgáltatások, mind-mind versenyterületté válhatnak és válnak is, ha másképpen nem a fogyasztói attitűdöktől egyre erőteljesebben befolyásolt szülői kör szemében. A kutatásunk azt jelezte, hogy az intézmények maguk határozzák meg saját „versenystratégiájukat”. Az elővizsgálat jelzi, hogy bár az általunk említett versenyhelyzetet a szülők idézik elő, az óvodák korántsem minden esetben a szülőkhöz fordulás révén keresik annak megoldását. A fenntartóval ápoltt megfelelő kapcsolat legalább annyira fontos a „versenyelnyők” megszerzése vonatkozásában, mint a szülőkkel ápoltt kapcsolatok. Megfigyelhető volt, hogy a hosszabb távú sikereket szem előtt tartó intézmények rendszeresen és sok energiát fektettek a szülők bizalmának megnyerésébe. A stabil és időnként látványosan megmutatkozó szülői támogatottság a fenntartó számára is üzenetértékű intézménye értékelésekor.

⁶ Adataink alapján nem vizsgálható, de feltételezhető, hogy a fővárosban élő szülők – a vidéken élőkhez viszonyítva - munkahelyre jutásuk során több olyan helyszínt is érintenek, ahol gyermekük óvodáztatására lehetőségük nyílna.

3.5 A család és az óvoda kapcsolattartása

A kérdőíves felmérést megelőzően végzett helyzetfeltáró elővizsgálatban az óvodavezetőkkel készített interjúk tanúsága szerint az óvodák egy részének szakmai munkájában fontos feladatként fogalmazódott meg *a szülőkkel, családokkal való kapcsolattartás újraértelmezése*. A jelenség már a rendszerváltást megelőzően is megmutatkozott egyes intézmények történetében, melyek spontán módon reagáltak a környezetük által támasztott megváltozott elvárásokra. Azóta még inkább felgyorsultak a változások. A megvalósult törvénymódosítások, az Óvodai nevelés országos alapprogramjának hatása, a minőségbiztosítás bevezetése, a kora gyermekkori nevelés és gondozás előtérbe kerülése az oktatáspolitikai területén, sőt az utóbbi években a "lifelong learning" stratégiának a kisgyermekkori neveléssel összefüggő értelmezése⁷, mind-mind ebbe az irányba hatottak.

"Előtérbe került a szakmai munkában az óvoda nyitottságának újraértelmezése. Mi is megtettük ezt a lépést. És a mi pedagógiai elképzelésünkben a szülői háznak egy másfajta és sokkal újabb szerepet szántunk, mint ami addig volt jellemző, hogy az óvoda egy hivatalként lépett fel és a család valahogy alkalmazkodott."

(Budapest, VI. kerületi óvoda.)

A kutatás során azokat a tényezőket kerestük, melyek meghatározóan alakítják az egyes intézmények és a szülők kapcsolatát. Emlékeztet, hogy az édesanyák 93%-os reprezentáltsága a válaszadók körében egyértelműen jelzi, hogy az óvodával, óvónővel való *kapcsolattartás a családok részéről elsőrendűen az anyai szerepkör része*. (4. táblázat) Esettanulmányokból származó adatok jelzik, hogy egyes óvodákban tudatosan igyekeznek ellensúlyozni annak a hatását, hogy az óvodával elsősorban - olykor kizárólagosan - az anyák tartanak kapcsolatot a család részéről. Esetenként apás szülői értekezleteket szerveznek, máskor „apák napjára invitálják” a szülőket.

3.5.1 A kapcsolattartás alkalmai

A szülők és az óvodapedagógusok közötti kapcsolattartás legfontosabb alkalmai a gyerek óvodába vitele, illetve az óvodából elhozatala. (5. diagram) A szülők 89%-a állította, hogy reggelente vagy délutánonként beszélget az óvónővel gyermekéről. Lényegesen kisebb arányban említették a szülői értekezletet (29%) mint olyan alkalmat, ahol gyermekükről beszélgethetnek az óvónővel. Ha azt feltételezzük, hogy a szülők igénylik a gyermekükről való beszélgetés lehetőségét, akkor az adatok úgy is értelmezhetők, hogy a szülők számára ennek igazi lehetősége nem az előzetesen szervezett csoportos – értekezletszerű – megbeszélések keretében adott, hanem a szülő óvodai tartózkodásának néhány perces ad hoc jellegű személyes beszélgetése alkalmával.

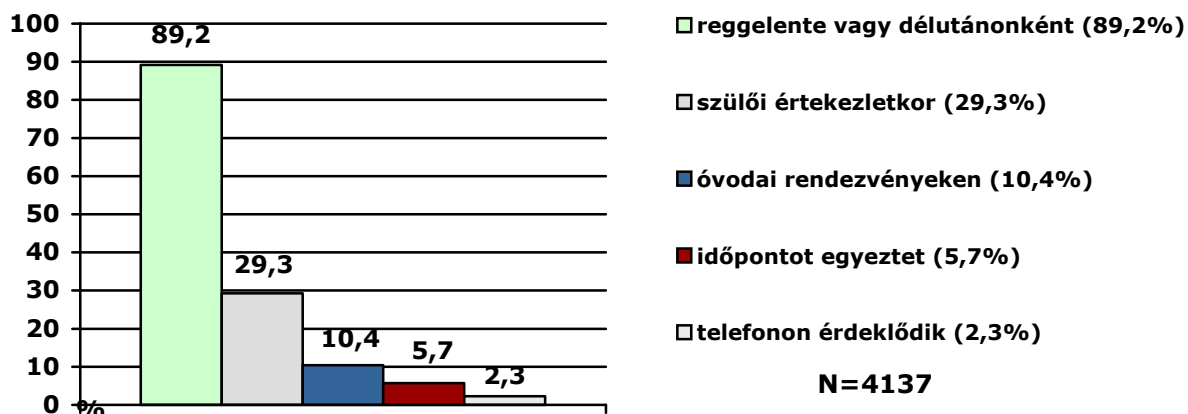
Az óvodai rendezvények alkalmával minden 10. szülőnek nyílik alkalma gyermekével kapcsolatosan tájékoztatást kapni az óvónőktől. Külön - négy szemközti - beszélgetés céljából a szülők 6%-a egyeztet időpontot az óvónővel. A telefonos megbeszélés mindössze a szülők 2%-a által használt kommunikációs forma.

A szülők és az óvodapedagógusok közti kommunikációt a településtípusok összefüggésében vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy a nagyközségekben és községekben lényegesen nagyobb arányban élnek olyanok, akiknek reggelente vagy délutánonként – a gyermek óvodába vitele vagy elhozatala alkalmával – nem áll módjukban beszélgetni az óvónővel. (Budapesten például 4%, míg a községekben 15% ugyanez az arány.) A jelenség hátterében a szülők

⁷ Education Policy Analysis, 2001. OECD

életmódjának és nevelési mentalitásának eltérő volta feltételezhető. A vidéki élet zártabb, egyenletesebb ütemben változó, személyesebb világa visszafogottabb kommunikációt igényel és tesz lehetővé a szülők részéről, mint a változékonyabb városi, fővárosi élet.

5. diagram A szülők és az óvodapedagógusok között folytatott beszélgetések alkalmai

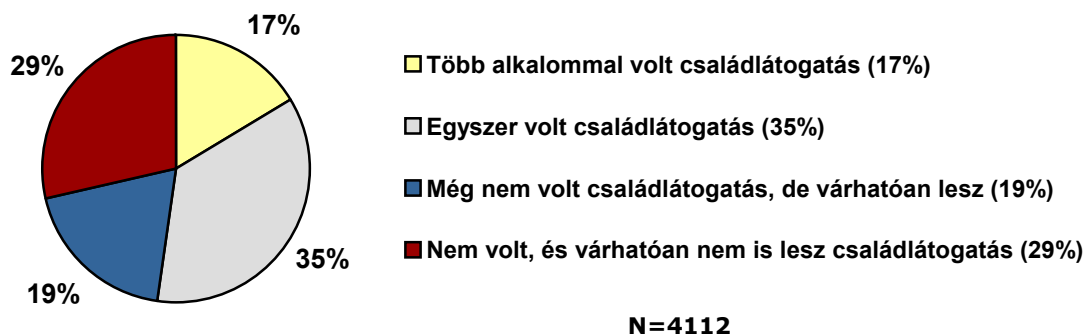

3.5.2 A családlátogatás

Az óvoda és család közötti kapcsolattartás széles körben elterjedt formája volt az óvodapedagógusok családlátogatása. A megkérdezett szülőknek több mint a fele (52%) jelezte, hogy gyermekének óvónői felkeresték őket otthonukban - sőt, a meglátogatottak közelítőleg egyharmadánál több alkalommal is jártak. (5. diagram) A szülők 19%-a jelezte, hogy eddig még nem, de a közeljövőben várhatóan felkeresik őket az óvónők. Akiknél a válaszadás idejéig nem volt és várhatóan nem is lesz családlátogatás, azoknak az aránya 29% a vizsgálatban résztvevők körében.

Településtípusok szerinti bontásban elemezve az adatokat megfigyelhető, hogy a többszöri családlátogatás a kisebb településeken élők körében jellemzőbb szokás, mint a városokban illetve a fővárosban. A jelenséggel komplementer módon a budapestiek csoportjában azok voltak felülreprezentálva, akiknél nem volt és várhatóan nem is lesz családlátogatás. A városi, nagyvárosi életforma tehát kevésbé kedvez a családlátogatások gyakorlatának, mint a vidékies életforma.

6. diagram A családlátogatások gyakorisága

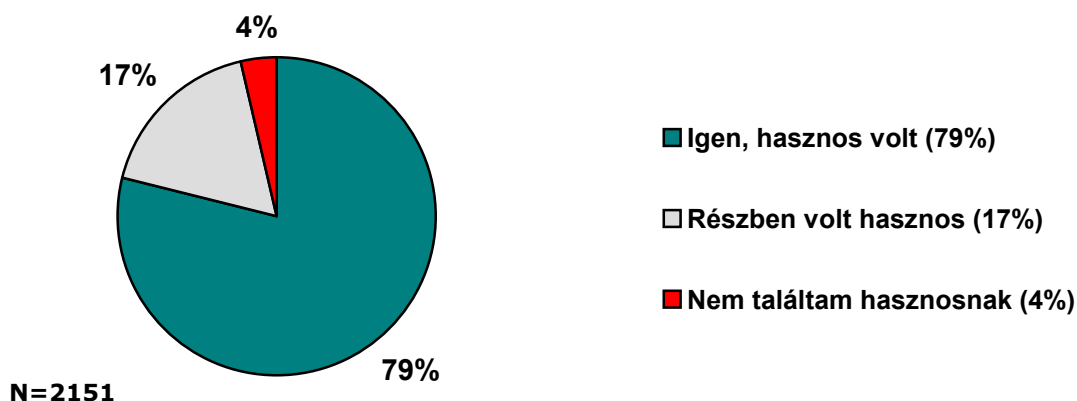

A családlátogatás eseményének megítélése a szülők körében nem egyöntetű. (7. diagram) Több mint $\frac{3}{4}$ részük hasznosnak mondta az óvónők látogatását, 17%-uk részben mondta hasznosnak, és 4%-uk úgy nyilatkozott, hogy nem találta hasznosnak a családlátogatást.

A szülők lakóhelyének településtípusát figyelembe véve nem találunk szignifikáns eltéréseket a családlátogatás megítélésének vonatkozásában.

A kutatás elővizsgálati szakaszában készített esettanulmányok alapján azt feltételezzük, hogy leginkább azok a szülők halogatják vagy utasítják el a családlátogatást, akik alacsony jövedelmi viszonyok között nevelik gyermeküket és lakókörnyezetük, otthonuk jelenlegi állapotát a szegénységük jeleként élik meg. Bár statisztikailag nem számszerűsíthető módon, de jelét találtuk annak, hogy az alacsony jövedelmű, gyermekeikről nehezen gondoskodó szülők között nagyobb arányban vannak olyanok, akik nem találták hasznosnak a családlátogatást, mint azok körében, akik kedvezőbb anyagi feltételek mellett nevelik gyermeküket.

7. diagram A családlátogatás hasznosságának szülői megítélése

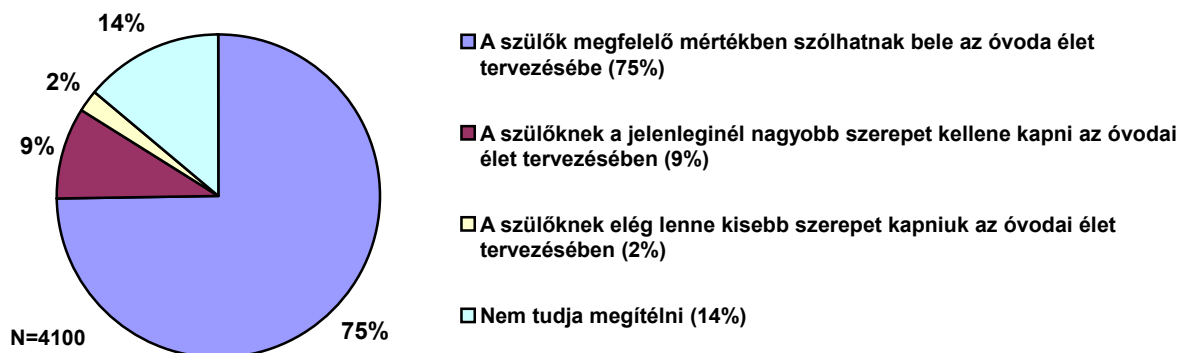
3.5.3 A szülők bevonása az óvodai életbe

Az utóbbi évek tendenciaszerű változása, hogy az óvodák nyitottabbá váltak a szülők irányában. A szakirodalomban, konferenciákon vagy a helyi nevelési programok minőségbiztosítási részleteiben „partnerközpontú működésként”, „intézményi nyitottságként” emlegetett jellemzőket a szülők oldaláról vizsgáltuk.

A szülők $\frac{3}{4}$ része teljesen elégedett azzal, amilyen mértékben befolyásolhatja az óvodai élet alakulását. (8. diagram) Elenyésző kisebbségben vannak azok (2%), akik szerint az óvodai élet irányításában elegendő lenne a jelenleginél kisebb mértékben beleszólnia a szülőknek. 9% azoknak az aránya, akik több beleszólási lehetőséget igényelnének az óvodai élet tervezésébe. Az óvodák nyitottabbá válása, a partnerközpontú működés erősítése tehát mérhető szülői elvárásokra épülve kaphat helyet az óvodák helyi nevelési programjában.

Az intézmények nyitottabbá válásának folyamata azonban bizonytalansággal, nehézségekkel is jár mind az intézmény, mind a szülők részéről. Ennek jele, hogy meglepően magasnak (14%) adódott azoknak a szülőknek az aránya, akik nem tudtak egyértelműen választ adni arra a kérdésre, hogy a szülők befolyását az óvodai élet tervezésére növelni, csökkenteni vagy változatlanul hagyni célszerű. Lehetséges, hogy egyesek nem csak bizonytalanságból, hanem az óvoda iránti respektus okán tartózkodtak a véleménnyilvánítástól.

8. diagram A szülők szerepe az óvodai élet tervezésében

A törvényi szabályozás már évekkel ezelőtt megteremtette a lehetőségét annak, hogy az intézmények óvodaszéket állítsanak fel, amelyben a fenntartó, az intézmény és a szülők egyenlő arányban képviseltethetik magukat. Az óvodaszék elvben alkalmas arra, hogy a szülők egyénileg, illetve képviseletileg szerepet kapjanak az óvoda életének alakításában. Valójában ritka kivételektől eltekintve az intézményekben *nem alakultak meg az óvodaszékek*, így a szülők számára az érdekvégyesítésnek ez az útja nem járható. A társadalmi gyakorlat tehát - a szülők és óvoda közötti kommunikáció terén -, hosszú évek múltán sem illeszkedett a törvényi szabályozás felkínálta keretekhez. (Megjegyzendő, hogy a szülői munkaközösségek hagyományos formája ugyanakkor élő gyakorlatként működött az elővizsgálatban felkeresett intézményekben.)

Az óvoda nyitottságát a szülők irányában a megkérdezettek 58%-a tartotta nagyon fontosnak, további 40%-uk pedig fontosnak mondta. Mindössze 2%-uk nem tulajdonított jelentőséget annak, hogy az óvoda mennyire fogadókész a szülők felé.

Az óvodák nyitottságának egyik indikátoraként fogtuk fel, hogy az intézmény mennyire szigorúan szabályozza a gyermekek hazavitelének idejét, mennyiben teszi lehetővé, hogy a szülői igények ebben a vonatkozásban érvényre jussanak. A szülők 17%-a érezte úgy, hogy az óvoda biztosítja számára a lehetőségét annak, hogy gyermekét bármilyen időpontban elhozhassa az onnan. (23. táblázat) Az adatot az óvodákra vetítve azt tapasztaltuk, hogy mindössze az intézmények 9%-a esetében mondta azt az intézményben megkérdezett szülők többsége, hogy gyermekét „a nap bármely szakában elviheti az óvodából”.

Tisztában vagyunk azzal, hogy az intézmények munkarendjének, az óvodai élet szervezésének, sőt a pénzügyi szabályzásnak meghatározó hatása van arra, hogy az óvodák miként alakítják házirendjüket, napirendjüket. Felvetésünket mégis hasznosnak gondoljuk, mert a koragyermekkori nevelés és gondozás újragondolását aktuálissá tevő kezdeményezések – pl. a női foglalkoztatottság növelése az Európai Unióban – azt eredményezik, hogy a családok, szülők igényeinek a korábbiaknál jobban megfelelő intézményrendszer, intézményi működési rend kialakítása válhat időszerűvé.

23. táblázat A gyermek elhozatalának szabályozottsága településtípus szerint

<i>Település típus szerinti besorolás</i>	<i>A nap bármely szakában elhozhatja gyermekét</i>	<i>A házirend szerinti időben hozhatja el gyermekét</i>	<i>Összesen</i>
<i>kerületek + fővárosi önkormányzat</i>	37,7%	62,3%	100% (387)
<i>megyei jogú városok + megyei önkormányzatok</i>	23,7%	76,3%	100%(643)
<i>egyéb városok</i>	20,7%	79,3%	100% (907)
<i>nagyközség</i>	10,2%	89,8%	100% (371)
<i>község</i>	9,7%	90,3%	100% (1768)
<i>Ország összes:</i>	17,1%	82,9%	100% (N=4067)

A szülők óvodai tartózkodása, jelenlétük az óvodai csoportszobában, gyermekük felkeresése játékidőben - mint azt vizsgálatunk jelezte - intézményenként eltérő módon kerül szabályzásra. Jártunk olyan intézményben, ahol a helyi szokások alapján a szülők csak a nyilvános ünnepek szervezett programjait látogatva kereshették fel az óvodai csoportokat, és láttunk olyan intézményt is, amely azáltal vált ismertté szűkebb környezetén túl is, hogy újfajta gyakorlatot vezetett be a szülők "óvodalátogatása" terén:

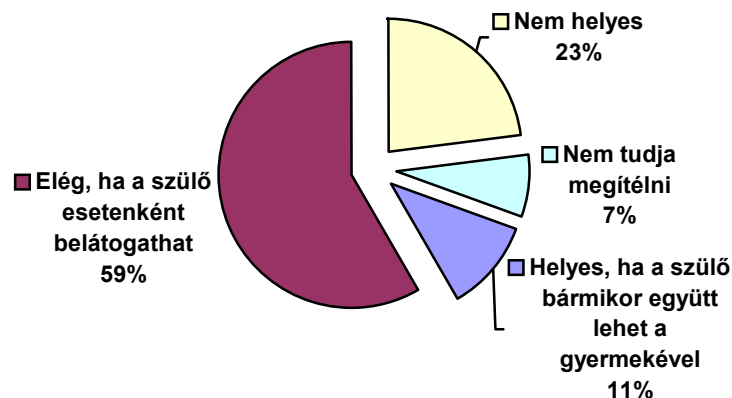
"Interjúkészítő: Minek köszönheti tapasztalható népszerűségét az óvodájuk?

A nyitottság. Az, hogy a szülő itt lehet, és együtt lehet a gyerekével, az az elsődleges csábítóerő." (Bp. VII. kerületi óvoda)

A kérdőív kitöltőinek körében felmérve az igényeket (9. diagram), azt tapasztaltuk, hogy 11%-uk gondolja helyesnek, ha bármikor együtt lehet gyermekével az óvodai csoportszobában. A szülőknek több, mint a fele (58%) elegendőnek tartja, ha esetenként lehetőséget kap meglátogatni gyermekét az óvodai csoportélet keretei közt. A megkérdezettek közel 1/4-e (23%-a) szerint "nem helyes, ha a szülő az óvodai csoportszobában együtt van a gyermekével, csak zavarna ott". A vélemény háttérében a gyermek beszoktatásának nehézségeit a szülők „gyors” távozásával orvosló - egyes óvodapedagógusok által preferált – gyakorlat gyanítható, illetve a válaszadó részéről annak a problémának az érzékelése, hogy a csoportszobában jelenlévő szülő frusztrálólág hathat a többi gyermekre – akiknek szülője éppen nem lehet jelen.

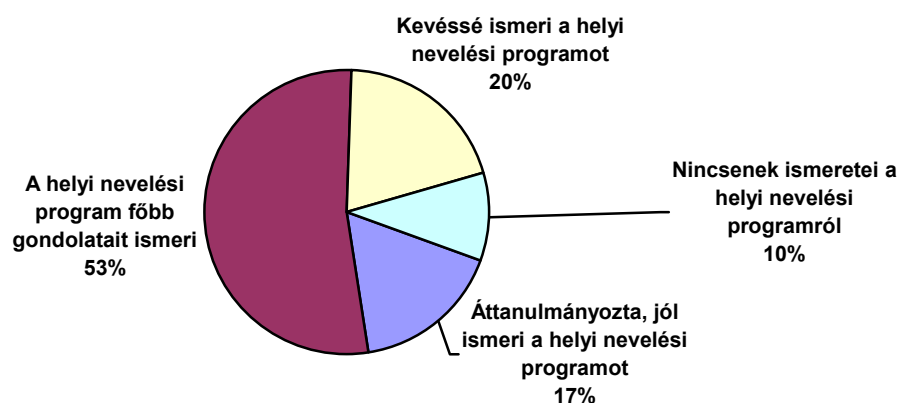
Magasnak tűnik (7,4%) azoknak az aránya is, akik a kérdésben nem tudtak állást foglalni.

9. diagram A szülők óvodai, csoportszobai jelenlétének megítélése

A szülők és az óvodák közötti kapcsolattartásban rejlő lehetőségeket előnyös megvilágításban tünteti fel az a tény, hogy a válaszadók meglepően kompetensnek mondták magukat az általuk látogatott óvoda helyi nevelési programjának ismeretében. 17%-uk állította magáról, hogy részletesen ismeri a helyi nevelési programot. (10. diagram) A megkérdezettek több, mint a fele a helyi program részleteit nem, de főbb gondolatait ismeri. Akik csak keveset tudnak a helyi nevelési programról, azok a megkérdezettek 1/5-ét teszik ki. A szülőknek mindössze 10% állította magáról, hogy egyáltalán nincsenek ismeretei az óvoda helyi nevelési programjáról.

10. diagram A szülők ismeretei a helyi nevelési programról

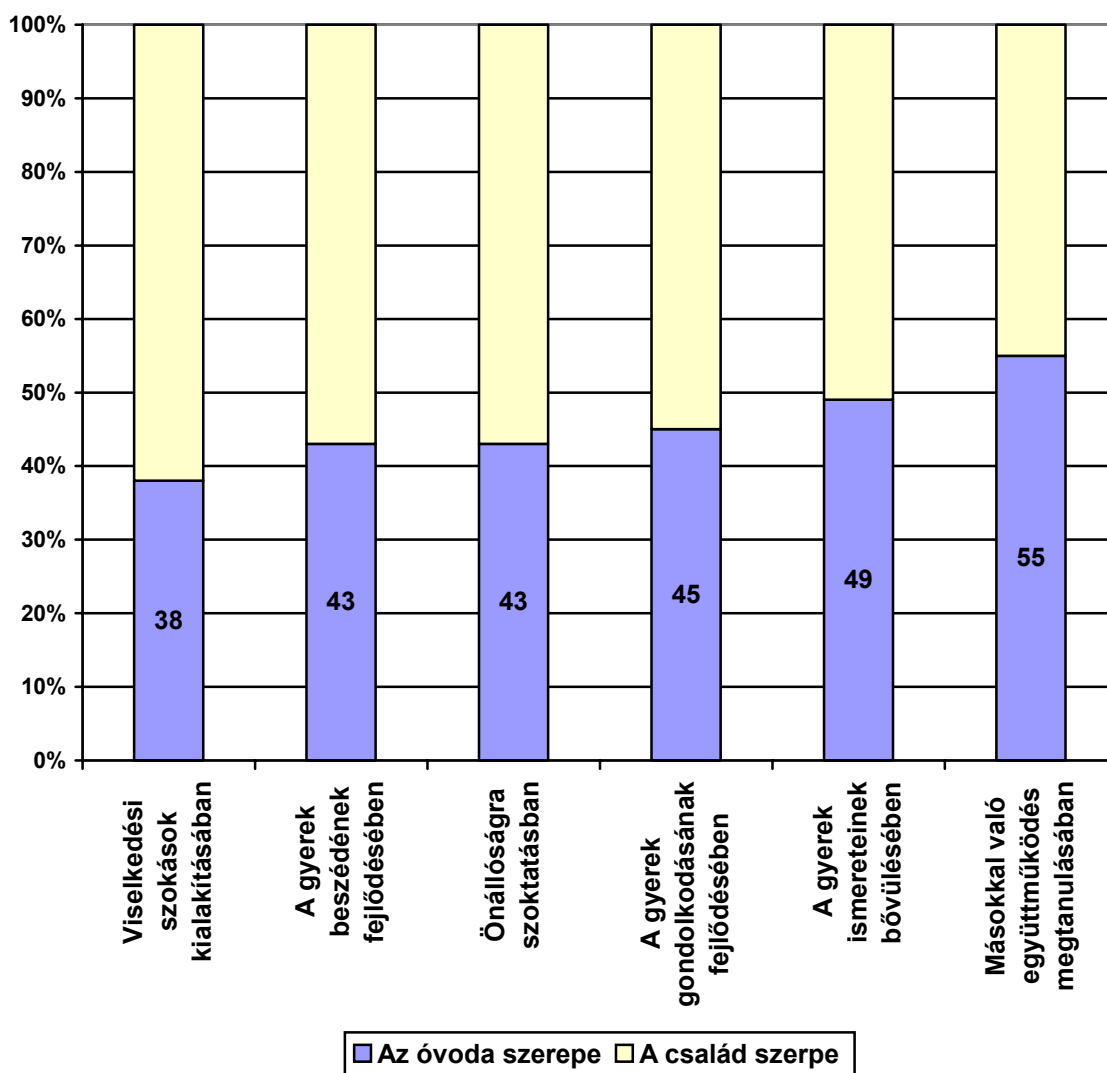

3.6 Az óvodai nevelés és a családi nevelés illeszkedése

Az Óvodai nevelés országos alapprogramjának bevezető soraiban alapelveként fogalmazódik meg, hogy "a gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, s ebben az óvodák kiegészítő szerepet játszanak." A kérdőívet kitöltő szülőket arra kértük, hogy százalékos arányban fejezzék ki az óvoda és a család szerepét nevelés néhány területén. A szülői válaszok átlagértékeit figyelembe véve megállapítható, hogy nevelési területenként valamelyest eltérő mértékben – 38-55% között - tulajdonítanak jelentőséget a szülők az óvodának. (11. diagram)

Az átlagadatokat vizsgálva az látszik, hogy a gyermek viselkedési szokásainak kialakítása terén, az önállóságra szoktatásban, a gyerek gondolkodásának és beszédének fejlődésében és a gyermek ismereteinek bővülése terén a család szerepét valamelyest fontosabbnak tekintik, mint az óvoda szerepét (az óvoda fontosságának átlaga kisebb 50%-nál). Egyedül a gyermek másokkal való együttműködési készségének kialakításában – egy fontos szociális készség elsajátításában - tulajdonítanak az intézményes nevelésnek nagyobb jelentőséget a szülők (55%), mint a családi nevelésnek (45%).

11. diagram Az óvoda szerepe a gyermek nevelésében
(a válaszok átlaga alapján)

A család és az óvoda harmonikus együttműködésének alapja az otthonokban és az intézményekben alkalmazott nevelési elvek hasonlósága. A szülők és az óvodapedagógusok nevelési elveinek illeszkedésére vonatkozó kérdéseinkre a megkérdezettek több mint a fele (55%) állította, hogy az óvónőkkel azonos nézeteket vall (24. táblázat). Valamivel több, mint 1/3-ad volt azoknak az aránya, akik néhány nevelési kérdésben eltérést érzékelnek az óvodapedagógusok és saját elképzeléseik között. Jelentéktelennek mondható viszont azoknak a szülőknek az aránya, akik nevelési elveik többségét tartják eltérőnek az óvónők által alkalmazott nevelési elvektől. Statisztikailag elhanyagolható számban vannak azok, - 2145-ből mindössze 11-en - akik alapvetően más nevelési elveket vallanak, mint amelyek az óvodában elfogadottak. E szülők esetében minden bizonnyal konfliktusok sorozata kíséri gyermekük óvodáztatásának folyamatát.

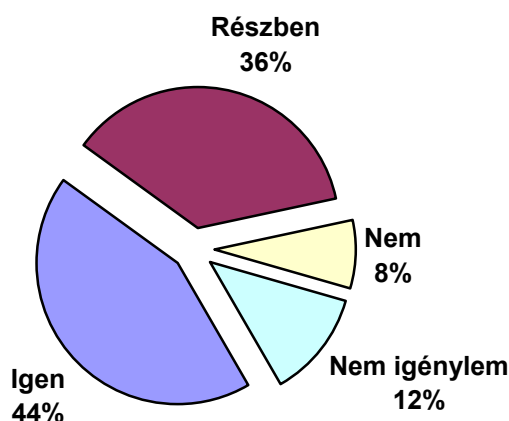
A kutatás korábbi szakaszában készített esettanulmányok is alátámasztják azt a fentiekből levonható általános következtetést, miszerint az óvodai nevelés - a szülők döntő többsége szerint - könnyűszerrel összeegyeztethető a családi neveléssel. A két eltérő helyszínen folyó nevelés megfelelő módon egészíti ki egymást.

24. táblázat A szülők és az óvónők nevelési elvei

<i>A szülő véleménye</i>	<i>A szülők aránya (%)</i>
<i>Azonos nézeteket vallok az óvónőkkel</i>	56,3
<i>Néhány nevelési kérdésben eltér a véleményünk</i>	35,3
<i>Többnyire eltérőek a véleményeink nevelési kérdésekben</i>	1,5
<i>Alapvetően más nevelési elveket vallok</i>	0,5
<i>Nem tudom megítélni</i>	6,4
<i>Összesen (N=4099):</i>	100,0

A szülők partnereivé válva az óvodapedagógusok segítséget nyújthatnak a családokban felmerülő nevelési kérdések megoldásához, megbeszéléséhez. Bár az óvoda elsődleges funkciója a gyermekek intézményen belüli nevelése/oktatása, a feladatellátás során befolyással lehet a szülők nevelési gyakorlatára is. Az óvodának ilyen jellegű - nevelési mintákat közvetítő - funkcióját a megkérdezett szülők egyértelműen visszaigazolták. 44%-uk jelezte, hogy nevelési tanácsokkal segítik őt az óvodapedagógusok, 36%-uk úgy ítélte meg, hogy nevelési kérdésekben részbeni segítségre számíthat az óvodapedagógusoktól (12. diagram). Mindössze 8%-uk állította, hogy egyáltalán nem kap nevelési kérdésekben tanácsot az óvodapedagógusoktól. Ez utóbbi arány értelmezését segítheti, ha tudjuk, hogy a szülők 12%-a viszont egyáltalában nem igényli az óvodapedagógusok tanácsait, észrevételeit a gyereknevelés kérdésében. Az adatok jelzik, hogy az óvodák a szülők döntő többsége számára hatékonyan töltenek be tanácsadó funkciót - mely eredendően nem tartozik az intézmények fő feladat körébe. Ugyanakkor az is világosan látszik, hogy a szülők egy része nevelési kérdésekben nem kíván kommunikálni az óvodapedagógusokkal.

12. diagram Nevelési tanácsokkal segítik-e Önt az óvónők?

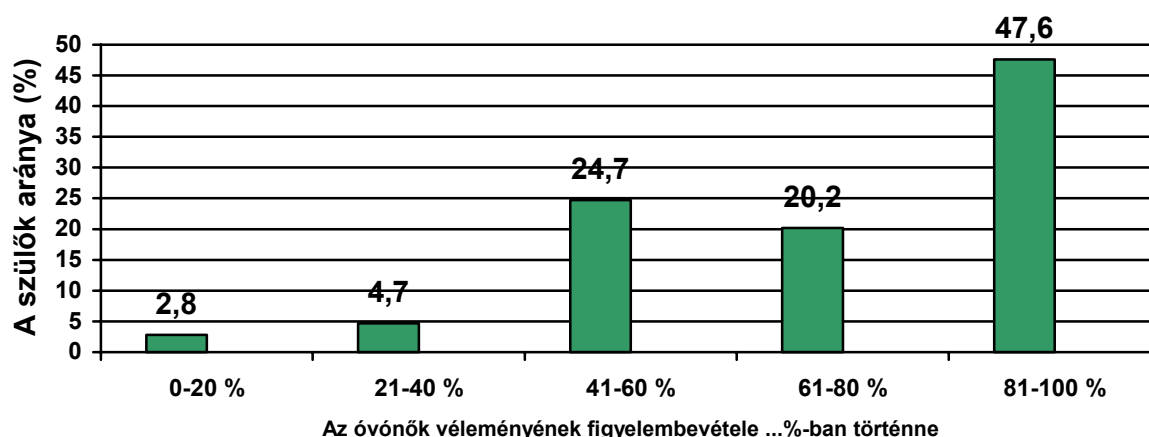
N= 4044

A szülők bizalmát az óvodapedagógusok irányában mérhetővé kívántuk tenni azáltal is, hogy vizsgáltuk a kérdőívben rákérdeztünk: gyermekük beiskolázásának kérdésében mennyiben vennék figyelembe az óvodapedagógusok ajánlásait?

Az alábbi diagramon 5 csoportba soroltuk a szülőket annak megfelelően, hogy milyen arányban vennék figyelembe az óvónők véleményét az említett kérdésben. (13. diagram) Mint látható a legmagasabb azoknak a szülőknek az aránya (47,6%), akik meghatározó mértékben - 81-100% - közötti arányban hallgatnának az óvónők tanácsára. A szülők csaknem 1/4-e tartozik abba a csoportba, akik 41-60% közötti arányban - tehát körülbelül fele-fele arányban - vennék figyelembe az óvónők véleményét és az egyéb forrásból származó véleményeket.

A válaszadók körében 7,5% azoknak az aránya, akik 40%-ban vagy annál kisebb mértékben hallgatnának az óvónőkre, ha gyermekük beiskolázási időpontjának megválasztásában kellene dönteniük.

13. diagram Az óvónők véleményének figyelembevétele a beiskolázás kérdésében

A válaszadóknak 40%-a jelezte, hogy kizárólag az óvónők véleménye alapján döntene - azaz 100%-ban az óvodapedagógusok véleményére hagyatkozna - abban az esetben, ha gyermeke beiskolázása vagy további óvodáztatása kérdésében kellene döntenie. Ezzel szemben azoknak

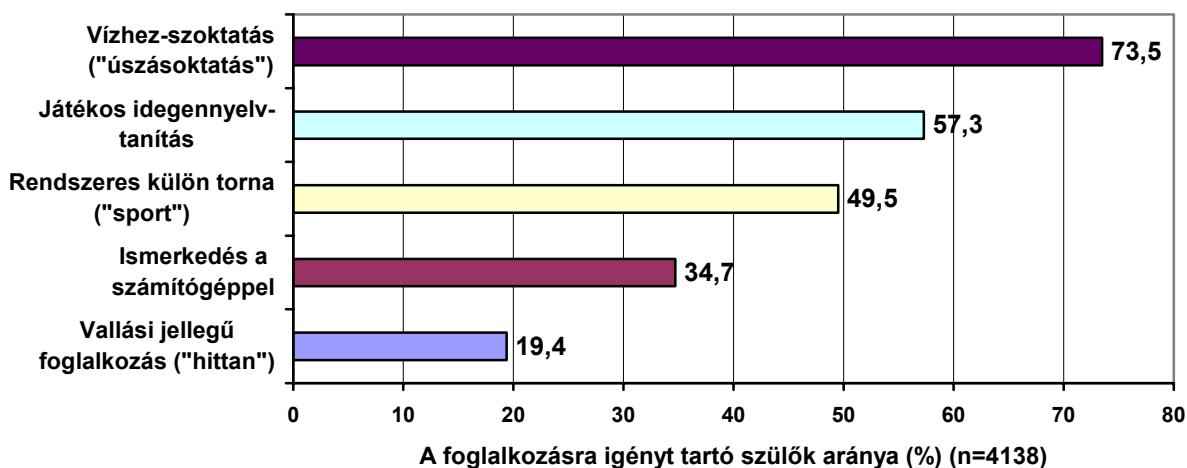
a szülőknek az aránya, akik egyáltalában nem vennék figyelembe az óvodapedagógus véleményét gyermekük beiskolázási idejének megválasztásában mindössze 1,5%-os volt.

3.7 Szülői elvárások - óvodai szolgáltatások

Az óvodák működésének meghatározó vonása, hogy az egyes intézmények milyen mértékben nyitottak a szülői elvárások irányában, illetőleg hogy a felismert szülői igényekre milyen válaszokat adnak.

A vizsgálat során arra kértük a szülőket, hogy válasszák ki a kérdőívben felsorolt óvodai külön-foglalkozások közül azokat, amelyekre szívesen beíratnák gyermeküket. A válasz során azt feltételezhatték a szülők, hogy a szolgáltatás ingyenesen lehetne igénybevehető. (14. diagram) A legnépszerűbb külön-foglalkozás a vízhez szoktatás, melyet a válaszadók csaknem 3/4 része tartott kívánatosnak gyermeke számára. A szülőknek több, mint a fele tartaná helyénvalónak, ha gyermeke játékos keretek között idegen nyelvet tanulhatna. A rendszeres külön-torna foglalkozás szinte pontosan a szülők fele számára vonzó lehetőség. A vallási jellegű foglalkozások óvodai külön programként történő megvalósulását a szülők 1/5-e tartotta gyermeke számára kívánatosnak.

14. diagram Az óvodai külön-foglalkozások iránti szülői igények

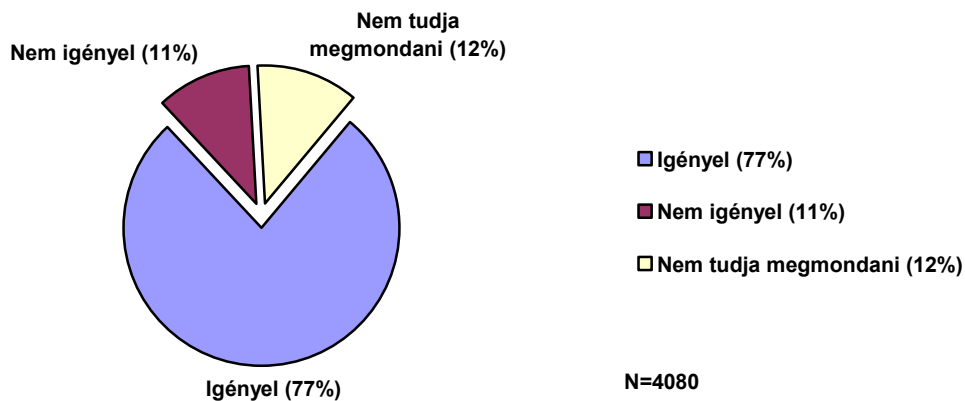

A szülői igények jelzik, hogy a szülők gyermekük fizikális fejlődését kiemelten fontos kérdésként kezelik. Ennek megfelelően keresettek a sportolás és az úszás alkalmai. Az idegen nyelv tanításának korai – óvodai – megvalósításának időszerűségéről sokféle szakmai vélemény olvasható. A szülői vélekedések alapján az látszik, hogy többségben vannak azok a szülők, akik gyermekük későbbi sikeressége érdekében igénybe vennék a korai nyelvi fejlesztést. Az idegen nyelvtanulással némileg rokon a számítógéphasználat korai megkezdésének támogatása, mely témakörrel a későbbiekben részletesen is foglalkozni fogunk. (Lásd a későbbiekben a „Számítógéphasználat óvodáskorban” című fejezetet.)

Mind a nyelvi fejlesztés iránti igény, mind a korai számítógéphasználat igénye jelzi, hogy a gyermek kognitív képességeinek fejlesztése már az óvodában fontos a szülők számára. A cél a sikeres iskolakezdés és eredményes előmenetel a későbbiekben. A szülők ezirányú elképzeléseit egyértelműen jelzi, hogy a kérdőív azon kérdésére, miszerint „beíratná-e

gyermekét játékos iskolaelőkészítő foglalkozásra”, a szülők több mint 4/5-öd része válaszolt igennel és csupán 11%-uk nemmel - a maradék 12% nem tudott dönteni a kérdésben. (15. diagram) A nemmel válaszoló 10% képviseli azokat a szülőket, akik szerint az óvodai nevelés önmagában is felkészít az iskolára, ezért felesleges ezzel a céllal külön foglalkozások keretében is fejleszteni a gyerek képességeit.

15. diagram Külön iskolaelőkészítő foglalkozást igénylő szülők aránya

Az óvoda iskolai életmódra felkészítő szerepe mind a törvényi szabályozásban, mind a pedagógiai szakirodalomban kiemelten hangsúlyos téma. A megkérdezettek véleményét e tekintetben vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy a szülők csaknem felének megítélése szerint gyermekük későbbi iskolai előmenetelét döntően meghatározza az óvodában kapott nevelés. (25. táblázat) A szülők másik fele (49%) szerint az óvodának jelentős szerepe van a gyermek iskolai esélyeinek befolyásolásában. Jelentéktelen azoknak az aránya (1,9%), akik szerint az óvodai nevelésnek csekély mértékben van érzékelhető hatása a gyermek későbbi iskolai teljesítményeire. Mindössze 9-en (0,4%) állították, hogy az óvodai nevelésnek egyáltalán nincs érzékelhető hatása a gyermek majdani iskolai előmenetelére. A fenti adatok világosan jelzik, hogy az óvodák a szülői értékrend alapján is az iskolarendszer részét képezik. Bár a bemutatott adatokból kirajzolódó szülő értékrendnek – a kognitív fejlesztés nagyra értékelésének - nyilvánvalóan megvannak a társadalmi szinten is értelmezhető előnyei, megjegyzendő, hogy az óvoda iskola-előkészítő szerepének esetleges túlértékelése hátrányos következményekkel is járhat. A kutatás elővizsgálati szakaszában készült interjúk jelezték, hogy a szülők között nem kevesen vannak, akik azzal az elvárással közelítenek gyermekük óvodájához, mintha annak *elő-iskolaként* kellene működnie. Számon kéri az óvodapedagógusokon az iskolai órák mintájára szervezett – irányított - foglalkozásokat, sürgetik, hogy a gyerekek napközben minél több feladatlapot oldjanak meg és kezdjék el gyakorolni a betűk írását, a számolást. Az ilyen vagy ehhez hasonló szülői beállítódás terjedése megnehezítheti az óvoda helyzetét, amikor gyermekközpontú - nem pedig oktatásközpontú - nevelési programja megvalósítására törekszik.

25. táblázat Az óvoda hatása a gyermek iskolai előmenetelére - szülői vélemények

<i>A szülők véleménye</i>	<i>A szülők aránya (%)</i>
<i>Az óvoda döntően meghatározza a gyerek iskolai előmenetelét</i>	49,1
<i>Az óvodának jelentős szerepe van a gyerek iskolai előmenetelében</i>	48,6
<i>Az óvodának csekély hatása van a gyerek iskolai előmenetelére</i>	1,9
<i>Az óvodának nincs érzékelhető hatása a gyerek iskolai előmenetelére</i>	0,4
<i>Összesen (n=4034):</i>	<i>100,0</i>

3.8 Óvodai elvárások – szülői szolgáltatások

Az óvodák növekvő nyitottsága, érzékenysége a szülői elvárásokra - ami a minőségbiztosítás bevezetése révén szervesen illeszkedhet a jövőben az óvodák működési rendjébe -, sajátos módon dinamizálhatja is az egyes intézményekben folyó pedagógiai tevékenységet. Vizsgálatunkban arra kerestük a választ, hogy az óvodai élet néhány kitüntetett területén a szülők milyen mértékű aktivitással akarnak - vagy hajlandóak - részt venni az óvoda életében. Az intézmények többségében a szülőkkel ápoltt kiegyensúlyozott kapcsolat lehetővé teszi, hogy az óvodában dolgozók jelezhessék a szülők felé, ha valamiben igénylik azok támogatását, gyakorlati segítségét. Az elővizsgálati szakaszban készült interjúk is bizonyították, hogy a szülők nagyon sokféle módon bevonhatók az óvoda életébe. Az ünnepek megrendezésekor vagy a gyerekek csoportos utaztatása alkalmával nyújtott szülői segítség mellett gyakori, hogy alapítványi befizetésekkel – az adó 1%-ával - vagy az óvoda javára rendezett jótékonysági rendezvényekkel támogatják az intézményt. A kérdőívben ezekre kérdeztünk rá.

A szülők önkéntes munkavégzését vizsgálva láttuk, hogy 16% volt azoknak az aránya, akik évente 1-4 munkaórát áldoznak az óvoda javára. (26. táblázat) 11%-ra tehető az évi 5-8 munkaórát segítő aránya. Akik ennél - évi egy munkanapnál - is többet segédkeznek az óvodában - de legfeljebb 12 órát -, azoknak az aránya 8%. Figyelemre méltó a közel 4%-os aránya azoknak, akik évi 25 órát - több mint 3 munkanapot - vagy még annál is többet áldoznak az óvodára. (Településtípusok mentén vizsgálódva azt tapasztaltuk, hogy a fővárosban voltak a legkisebb számban azok, akik bármilyen fajta önkéntes munkával támogatták gyermekük óvodáját.)

26. táblázat A szülők által az óvoda javára évente végzett önkéntes munka

<i>Az évente elvégzett munkaóra</i>	<i>A szülők aránya (%)</i>
<i>0 vagy kevesebb mint 1 óra</i>	55,2
<i>1-4 óra</i>	15,9
<i>5-8 óra</i>	10,6
<i>9-12 óra</i>	8,1
<i>13-16 óra</i>	1,9
<i>17-20 óra</i>	3,6
<i>21-24 óra</i>	0,8
<i>25 vagy több óra</i>	3,8
<i>Összesen: (4132)</i>	<i>100,0</i>

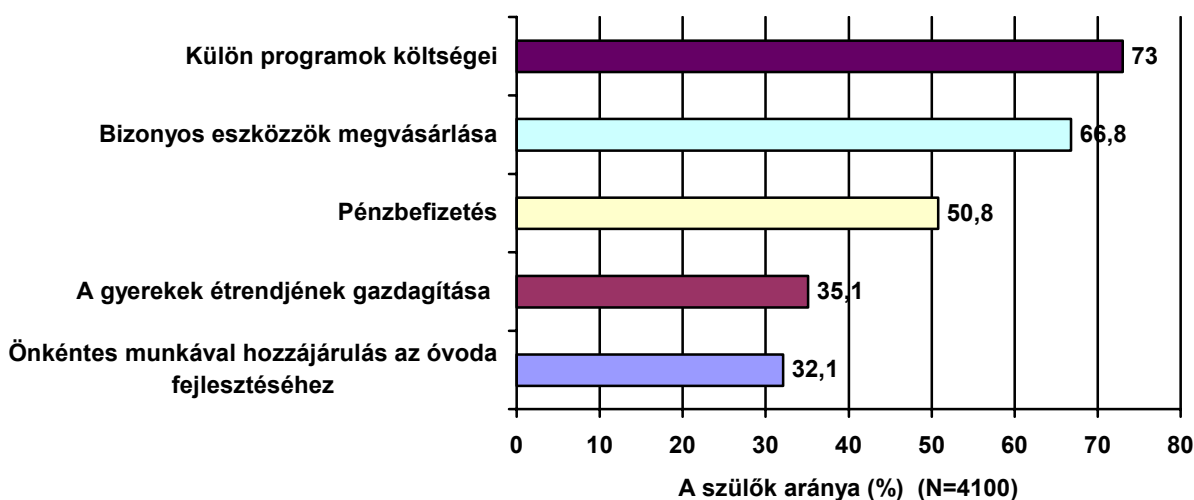
A vizsgált mintán belül a szülők mintegy 45%-a jelezte, hogy ő vagy családtagja valamilyen mértékű önkéntes munkát végez az óvoda javára, miközben ennél kevesebben, a szülők 1/3-a

állította, hogy önkéntes segítségére igényt tart az óvoda. Az arányok értelmezhetőek akár úgy is, hogy a szülők ténylegesen többet segídkeznek az óvoda javára, mint amennyi ilyen irányú tevékenységet az intézmények dolgozói várnának.

Az elővizsgálat interjúsorozata felhívta a figyelmet arra, hogy az óvodák egy része hiányos anyagi feltételek közt kényszerül gazdálkodni. Az interjúk tanúsága szerint az óvodavezetők a nevelőmunka minőségének megőrzése vagy javítása érdekében folyamodnak ahhoz a módszerhez, hogy törvényadta keretek közt igénybe veszik a szülők anyagi vagy természetbeni segítségét. Vizsgálatunkban arra voltunk kíváncsiak, hogy ennek következtében milyen „terhek” hárulnak a szülőkre. (16. diagram)

A szülők 3/4 része jelezte, hogy a gyermeke részére az óvodában vagy az óvodán kívül szervezett külön programok költségeit vállalnia kell. 2/3 azoknak az aránya, akikről bizonyos eszközök megvásárlására - tisztasági eszközök, papír, toll, ragasztó, játék - pénzt igényel az óvoda. Rendszeres pénzbefizetést – un. csoportpénzt vagy alapítványi hozzájárulást - a szülők felétől igényelnek az óvodákban. Az interjúkból tudjuk, hogy általában a szülői munkaközösség felelőse szedi be és kezeli a csoportpénzt, illetve végzi az esedékes beszerzéseket. Mivel az összegek megállapítása is a szülőkön múlik, a szülők voltaképpen önkéntes alapon, saját akaratukból végzik gyermekük óvodai életének kiegészítő támogatását. A gyerekek étrendjének gazdagítása az egészséges életmódra nevelés programjából meríti aktualitását. A szülők 1/3 részét kéri arra az óvodapedagógusok, hogy gyümölcsöt, zöldséget hozzanak az óvodába a gyerekek számára. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a gyerekek étrendjének gazdagítása nem csupán az egészséges táplálkozásra szoktatás programjának keretében értelmezhető, hanem az óvodai étkeztetés minőségének kritikájaként is. Úgy gondoljuk, hogy az óvodák nem az önkéntes külön munka lehetőségét keresik, amikor a szülők által behozott gyümölcsöket, zöldségeket feltálalják a gyermekeknek, hanem kifejezett szülői igényekre reagálnak. Üzenetértékű, hogy a kérdőív nyitott kérdéseiben relatíve sok észrevételt, megjegyzést olvashattunk az óvodai étkeztetés minőségének kifogásolása témájában. (28. táblázat)

16. diagram Az óvoda által igényelt szülői hozzájárulások

A szülők által a térítési díjon felül gyermekük óvodáztatására fordított összeg jellemző mutatója annak, hogy az óvodáztatás milyen áldozatvállalást jelent. A válaszok elemzését megnehezíti, hogy a szülők egy része félreértelmezve a kérdést az óvodáztatási költségek helyett a gyermek „eltartásának” összegét adta meg. Mivel óvodánként 8-10 szülő válaszával rendelkezünk, módunkban állt korrigálni a mintát a kérdést nyilvánvalóan félreértelmező szülői válaszok szűrésével. Az adatsor e jellemzője miatt viszont az átlag helyett a medián 800 Ft-os értéke nyújt megbízhatóbb képet a családok jellemző költségeiről.

A részleteket tekintve a szülők 1/4 része jelezte, hogy a térítési díjon felül nem jelent számára egyéb költséget gyermeke óvodáztatása. (27. táblázat) Másik csaknem 1/3-uk havonta 500 forintig terjedő összeget költött az óvodáztatásra. Az 501-1000 forint közötti ráfordítás a gyermek óvodáztatására a szülők 18%-ának esetében volt szokásos. Havonta 1001 és 2000 forint között a válaszadók 11%-ának keletkeztek kiadásai.

27. táblázat A szülők által a térítési díjon felül a gyerek óvodáztatására költött összeg

<i>Az óvodáztatás térítési díjon felüli költsége (Ft)</i>	<i>A szülők aránya (%)</i>
0	25,3
1-500	31,7
501-1000	17,7
1001-2000	10,8
2001-3000	5,4
3001-4000	2,6
4001 vagy több	6,5
Összesen (N=4137)	100,0

3.9 Számítógéphasználat óvodáskorban

Az óvodáskorú gyermekek számítógéphasználatát országos viszonylatban áttekintve azt tapasztaltuk, hogy számítógéphasználatra az óvodába járó gyerekek közel 1/3 részénél már sor került. Ezekben a családokban a szülők rendelkeznek számítógéppel és a gyermeknek módjában áll használni azt.

Az óvodáskorú gyermekek számítógéphasználatára vonatkozó szülői igények lényegesen magasabbak, mint a ténylegesen megvalósult számítógéphasználat arányai. Országos szinten a szülők több mint fele (55,2%) jelezte, hogy helyesnek tartja óvodáskorú gyermeke számítógéphasználatát. A szülőknek pontosan 1/4 része van abban a helyzetben, hogy támogatja óvodáskorú gyermeke számítógéphasználatát, ennek biztosítására azonban egyelőre nincsen módja. Amennyiben az óvodáskorú gyermekek számítógéphasználatát – a csoportszobai számítógép – szakmai indokoltaságot és megalapozást nyer, úgy az óvodák irányában kihívásként jelentkezik, hogy reagáljanak a számítógéphasználatra vonatkozó szülői igényekre. Annál is inkább szükség van erre, mivel vizsgálatunk idején a szülők több mint 1/3 része jelezte, hogy *beíratná* gyermekét az „ismerkedés a számítógéppel” témájú óvodai külön-foglalkozásra. Jelentős tehát azoknak a szülőknek az aránya is, akik számára nem tűnik idegennek – az óvodához nem illőnek – a csoportszobai számítógéphasználat. Hogy a szülői igényeknek az óvoda képes legyen megfelelni, ahhoz többirányú támogatásra van szüksége.

A kutatás adatai alapján megállapítható, hogy az óvodáskorú gyermekek számítógéphasználatának vonatkozásában a számítógéphez történő hozzáférés csak az egyik fontos tényező. Legalább ennyire jelentős befolyásoló szerepe van annak, hogy a szülők

miként vélekednek gyermekük számítógéphasználatáról, milyen elképzelések élnek bennük erre vonatkozóan.

A számítógéppel rendelkező családok körében a szülők közel 1/3-a (31%) nyilatkozott úgy, miszerint nem tartja helyesnek, hogy óvodáskorú gyermeke számítógépet használjon. Jelentős tehát azoknak a szülőknek az aránya, aki bár rendelkeznek számítógéppel, nem használnák fel azt óvodás gyermekük fejlesztésének területén.

A szülők attitűdjét gyermekük számítógéphasználatára vonatkozóan lényegtelen mértékben befolyásolta az, hogy milyen anyagi státuszba tartozónak sorolták be magukat. Ebben a tekintetben tehát nincs érdemi különbség: a szülők mintegy 55%-a ítéli helyesnek gyermeke számítógéphasználatát. A jellemző megítéléstől eltérő adatokat kaptunk a fővárosban élő, magasan iskolázott, kedvező jövedelmi viszonyok között élők körében, akik között mintegy 10%-al *kevesebben* értenek egyet gyermekük számítógéphasználatával. E csoportra jellemző az is, hogy az óvodában szervezendő külön foglalkozásokra kevésbé tartanának igényt.

A szülői válaszok más háttérváltozókkal összefüggő vizsgálata azt jelzi, hogy a települési hierarchiában hátrányosabb helyzetű településen élők, illetve a gyermekükről való gondoskodás terén anyagi természetű nehézségekkel küszködők körében alig valamivel magasabb azoknak az aránya, akik helyesnek tartják gyermekük óvodáskori számítógéphasználatát – illetve akik ezt óvodai számítógépes különfoglalkozás keretében igénylik –, mint azok körében, akik a települési státuszt meghatározó változók mentén előnyösebb pozíciókkal rendelkeznek. Feltételezésünk szerint a csekély meglévő különbség az említett csoportok körében összefüggésbe hozható a számítógép szimbolikus jelentőségével. Ezúttal nem a számítógép fogyasztási státuszt jelölő szerepére utalunk, hanem arra, hogy az eszközt „a tanulás általi felemelkedés” egyik lehetséges szimbólumaként is értelmezhetette a megkérdezettek többsége.

3.10 Az óvodák szülői megítélése

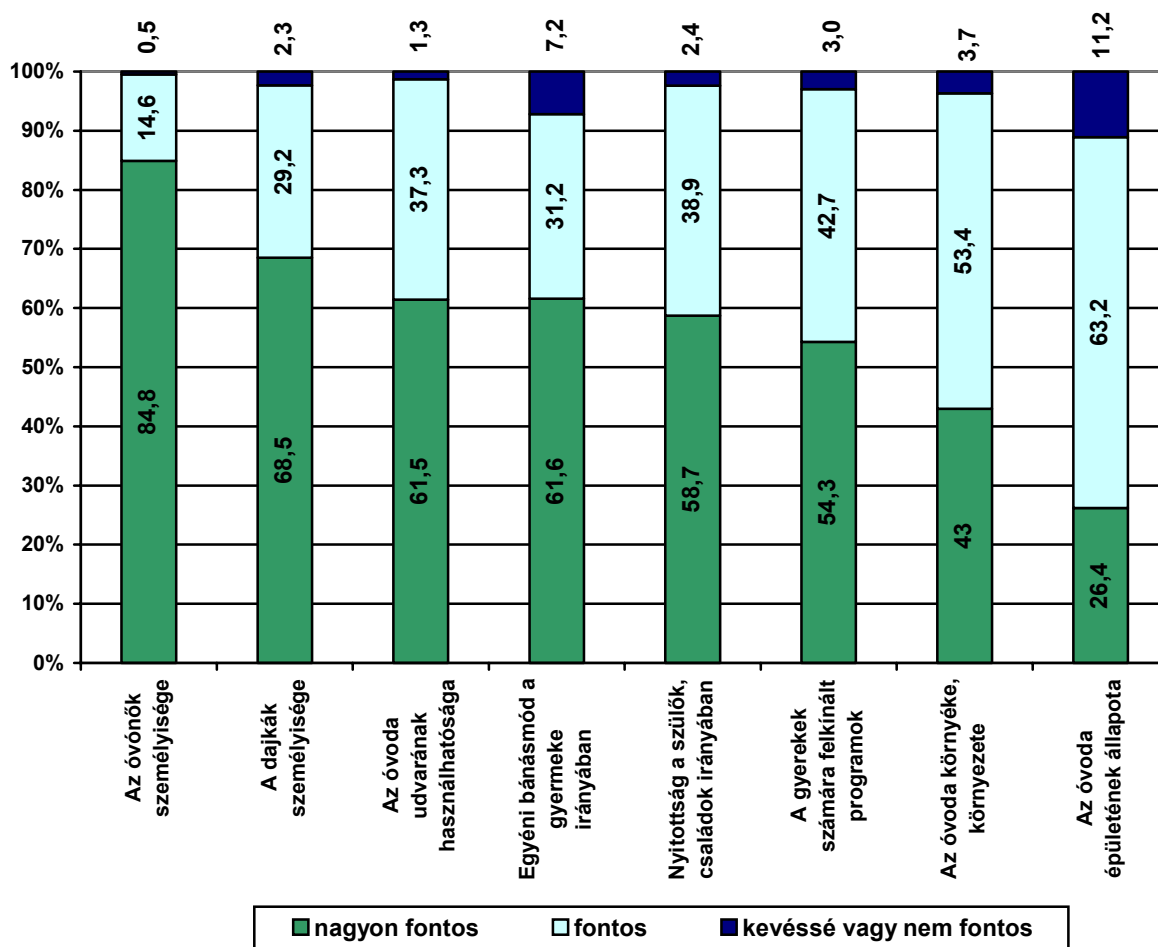
A szülők óvodáról alkotott véleményének számos összetevője létezik, melyet 8 változó mentén kíséreltünk meg áttekinteni. A válaszok alapján kialakult fontossági sorrend szerint az óvodáról alkotott szülői vélemény legfontosabb összetevője az *óvodapedagógus személyisége* – illetve a szülőben az óvodapedagógusról kialakult kép. A megkérdezettek 85%-a értékelte a kérdőívben szereplő négyfokú skálán nagyon fontosnak az óvodapedagógus személyiségét az óvodáról alkotott véleménye szempontjából, 15%-a mondta fontosnak ugyanezt, és mindössze 0,4% volt azoknak az aránya, akik szerint ez kevésbé vagy egyáltalán nem fontos. (17. diagram) A szülők véleményformálását meghatározó második legfontosabb tényezőnek a *dajkák személyisége* bizonyult. A dajkák személyiségét a szülők valamivel több, mint kétharmada (69%) mondta nagyon fontosnak, csaknem egyharmaduk fontosnak. A dajkák vonatkozásában is elhanyagolható azok aránya (1,8%), akik szerint kevésbé vagy egyáltalán nem fontos a dajka személyisége az óvoda megítélése szempontjából. Az adatok egyértelműen jelzik, hogy a szülők elsődlegesen az óvoda „humán szolgáltatásai” alapján alkotnak általános képet az intézmény egészéről. Ezt erősítik azok az adatok is, melyek a gyerekek irányában tanúsított egyéni bánásmód (61%), a szülők és családok irányában meglévő nyitottság (59%), illetve a gyerekek számára felkínált programok (54%) kiemelt fontosságát jelzik az óvoda megítélésének vonatkozásában.

Az óvodának mint fizikális környezetnek valamivel kisebb jelentőséget tulajdonítanak a szülők. A gyermekek játszóhelyének tekintett udvar használhatóságát (62%) lényegesen magasabbra értéklik a szülők, mint az óvoda környezetének tisztaságát, esztétikumát (43%).

A fizikális környezet vonatkozásában az óvoda épületének állapota sorolódott utolsó helyre – a szülőknek csak negyede (26%) mondta nagyon fontosnak, ráadásul egytizedük (11%) egyáltalában nem tekintette fontosnak -, ami azt jelzi, hogy a szülők óvodaválasztáskor ebben a tekintetben hajlandók a leginkább megalkudni.

A gyermek irányában tanúsított egyéni bánásmód kevésbé vagy egyáltalában nem fontos voltát jelző relatíve magas arány (7,2) megítélésünk szerint a kollektív nevelés – korábban túlhangsúlyozott – de a szülők egy része számára ma is érvényes hagyományára utalhat.

17. diagram Az óvoda szülői minősítési szempontjainak fontossági sorrendje
(N= változónként 4008 és 4040 között)

A szülők számára lehetőséget biztosítottunk, hogy a kérdőív kitöltése után írásos megjegyzéseket, észrevételeket fűzzenek gyermekeik óvodáztatásának témájához. A megkérdezettek több mint a fele - 53% - tett valamilyen általa fejlesztésnek tekintett javaslatot. A felvetett témák áttekintése jelzi, hogy sok szülő szívesen venne a jelenleginél több és igényesebb szolgáltatásokat az óvoda részéről. (28. táblázat)

28. táblázat A szülők egyéb megjegyzései

Megjegyzés	%
további különfoglalkozások	12,4
változás az étkeztetésben	6,6
az udvar állapotának javítása	6,3
további gyerekprogramok	6,0
játékok beszerzése	5,8
meglévő felszerelésének javítása	5,7
fejlesztő játékok, szemléltető eszközök	4,9
több mozgás	4,5
az épület felújítása	4,4
az óvoda több ismeretet nyújtson	4,0
személyi feltételek javítása	3,5
gyerek-centrikusabb hozzáállást az óvodapedagógusok részéről	2,9
csoportlétszám csökkentése	2,8
számítógéphasználat (pro vagy kontra)	2,6
tornaszoba (tornaterem) kialakítása	2,5
több családi program felkínálása	2,4
szülő-centrikusabb óvodát (pl.: több kommunikációt a szülővel)	1,9
inkább legyen homogén csoport	0,8
ne legyen kötelező alvás a nagyobb gyerekeknek	0,4
Válaszadók = 53,7% (n=4138)	

Az óvodák általános értékelése céljából a kérdőívben arra kértük a szülőket, hogy az iskolai osztályzás gyakorlatából ismerős 5 fokú skálán értékeljék gyermekük óvodájának általános teljesítményét. (29. táblázat) Az óvodák 4066 szülő válasza alapján 4,24-os átlageredményt érték el. A szülők több egyharmada (37%) minősítette gyermeke óvodáját 5-ösre (jelesre), ami a teljes szülői elégedettség megnyilatkozásaként értelmezhető. A válaszadó szülők több, mint a fele jó - azaz 4-es - minősítést adott gyermeke óvodájának. Az óvodai munkával „változóan elégedett” a szülők 10%-a, ők közepesre értékelték az általuk ismert intézményt. Az elégedetlenség volt meghatározóbb a válaszadók 1,1%-ának, akik ezért 2-esre osztályozták az óvodát. Statisztikailag említésre sem méltó – ami az érintett óvodákban azonban nagyon is fontos probléma lehet -, hogy 6 szülő az adható legrosszabb minősítést üzentte gyermeke óvodájáról. A vizsgálatban feltárt adatok jól egybevágnak azokkal az eredményekkel, melyek a közfeladatokkal való elégedettség mértékét jelzik a magyar felnőtt lakosság körében⁸. Az óvodák teljesítménye minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy a 10 vizsgált közfeladat között az oktatás az elégedettségi rangsor 2. helyét szerezhette meg.

29. táblázat Az óvoda szülői értékelése

Osztályzat	Szülők (%)
5	36,5
4	52,0
3	10,2
2	1,1
1	0,1
Összes (N= 4066)	100,0

Joggal vethető fel, hogy a szülői elégedettség mértéke egyetlen - az általános elégedettséget kifejező - adatban nem nyújthat reális és világosan értelmezhető információkat a szülői

⁸ Marián Béla: A lakossági vélemények alakulása a közoktatásról, Kézirat. Marketing Centrum - Országos Közoktatási Intézet Kutatási Központ. Idézve: Jelentés a magyar közoktatásról 2000 (szerk.: Halász Gábor - Lannert Judit) 397.p.

értékkitételekről, ezért 11 rész összetevőre bontva is vizsgáltuk azt. (18. diagram Részletes adatok: Melléklet 22. táblázat) Az alább ismertetendő 11 tényező alapján számítva az óvodák 4,1-es átlagot értek el az ötfokú skálán, ami alig tér el a fent ismertetett eredménytől. Az egyes összetevőnként számított átlagok azonban 3,6-4,4 között szóródtak.

A legmagasabb elégedettségi mutatókat "a szülőkkel való érintkezés stílusa", "a gyerekekkel való bánásmód", "az óvoda nyitvatartási ideje", valamint "az óvoda belső terének díszítettsége, gondozottsága" tényezők mentén mérhettünk. Mind a négy összetevő mentén a válaszadók közel fele jelezte, hogy tökéletesen elégedett az adott területen az óvoda teljesítményével. Különösen fontos ténynek tekinthető, hogy épp azon a két területen a legmagasabbak a szülői elégedettséget jelző mutatók, amely területek az intézmény „humán szolgáltatói” funkciói közül a legfontosabbak: a gyerekekkel való bánásmód, és a szülőkkel való kapcsolattartás.

Az elővizsgálat során az óvodavezetőkkel készült interjúk néhány esetben jelezték, hogy az óvodák hosszú nyitva tartása - többek között a szakképzett pedagógus kötelező jelenlétét előíró törvényi szabályozás miatt - nehézségekbe ütközik. Másképp fest a dolog a szülői oldal véleményét vizsgálva, ahol magas arányú elégedettségét regisztrálhattuk az óvodák nyitvatartási idejének tekintetében. Itt jegyezzük meg, hogy az óvodák országos szinten mérhető magas kihasználtságára vonatkozó statisztikai adatokat a szülői válaszok nagymértékben alátámasztották. A 4108 szülőre vonatkozó adatfelvétel alapján megállapítható, hogy a gyerekek naponta átlagosan 7 óra 16 percet töltenek az óvodában (szórás: 1 óra 27 perc). Leghosszabb annak a gyermeknek az óvodai napja, aki 11 órát tölt az óvodában, legrövidebb pedig annak a beszoktatós gyermeknek, aki egyelőre napi 2 órányi időtartamra keresi fel az óvodát.

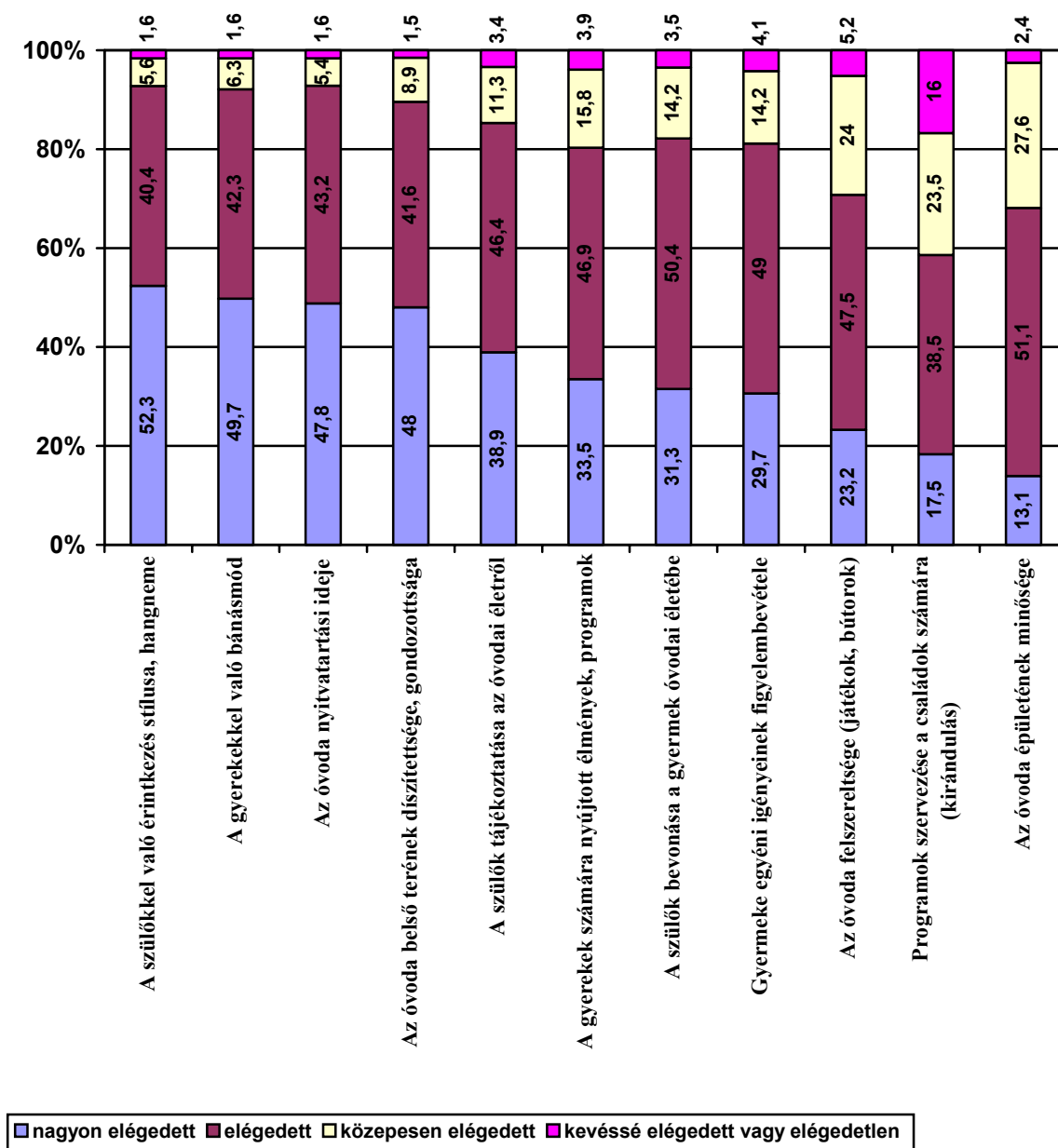
Már az elővizsgálat helyszíni adatfelvételeinek szakaszában megmutatkozott, hogy az esztétikai nevelés centrális szerepet tölt be az óvodai munkában. Az óvónők találékonysága a környezet esztétikai megformálása terén már jelezte magas szintű, tudatos szakmai igényességüket. Ezt igazolták vissza a szülők, amikor 90%-ban elégedettségüket fejezték ki az óvoda belső terének díszítettségével, és csupán 10%-ban tartották közepesen kielégítőnek az óvodai viszonyokat ebből a szempontból.

A szülők közelítőleg egyharmada fejezte ki teljes elégedettségét az óvoda által biztosított tájékoztatással, a gyermekek számára nyújtott programokkal, annak mértékével, amennyire őt bevonják gyermeke óvodai életébe, illetve gyermeke egyéni igényeinek figyelembevételével. Megjegyzendő, hogy a „nagyon elégedettek” arányának csökkenése nem csak az „elégedettek” arányát növelte 50%-hoz közelire, hanem a közepesen elégedettek arányát is magasabbra 11-16% közé emelte.

A legalacsonyabb elégedettségi mutatókat az „óvoda felszereltsége” (23%), a „családok számára szervezett programok” (18%) és az „óvoda épületének minősége” (13%) változók mentén mértük. Ez utóbbi - mint korábban láthattuk (17. diagram) - az óvoda megítélésének vonatkozásában a legkevésbé fontos a családok számára, így ezen a területen várhatóan továbbra is számítani lehet a szülők toleranciájára. Kedvezőtlenebb, hogy az óvodák egy része láthatóan nem volt képes oly mértékben fejleszteni felszereltségét, hogy az megfeleljen a szülői igényeknek.

Jelzés értékű, hogy a „családok számára szervezett programok” vonatkozásában a legmagasabb (16%) az elégedetlenek vagy kevésbé elégedettek aránya. A szülők több programot, rendezvényt igényelnek az óvodáktól. Úgy látszik, hogy jelentős azoknak az aránya, akik gyermekük óvodáját „közösségi centrumként” fogják fel. Hosszabb távon derül ki, hogy ez az igény mennyiben ösztönzi az óvodákat ilyen jellegű szolgáltatói profiljuk bővítésére.

18. diagram A szülők elégedettsége 11 szempont alapján

4 Összefoglalás

Az elővizsgálatba bevont intézményekben a nevelői gyakorlat megfigyelése, a megismert szakmai beszámolók, a vizsgálat céljaira átadott dokumentációk egyértelműen bizonyították, hogy a szülőkkel, a családokkal kialakított kapcsolat az óvodák működésének fontos, sőt növekvő fontosságú területe. Számos jelét tapasztaltuk annak, hogy az óvodapedagógusok nevelőmunkájukat nem csupán a szakmai elvárásokhoz igazítják, hanem a szülőktől érkező észrevételek alapján is formálják, újragondolják. Az óvodában megvalósuló pedagógiai munka – sokkal inkább, mint az iskolában – a szülői közvélemény állandóan ható erőterében zajlik. Azt gondoljuk, hogy az oktatási intézmények közül, az óvodák vannak leginkább kitéve a pozitív értelemben vett közvetlen szülői kontrollnak.

Az óvodarendszer működésének sajátossága, hogy az intézmények közötti „verseny” többnyire a szülők szabad óvodaválasztási jogának gyakorlása révén valósul meg. (A fenntartói érdeklődés és elvárások is generálhatnak versenyt az intézmények körében, de a tapasztalat szerint ennek kisebb a jelentősége.) Nehézségek abból adódnak, hogy az óvodák érzékelve a versenyhelyzetet erőforrások és megfelelő mértékű önállóság híján, korlátozott mértékben felelhetnek meg a kihívásoknak. Sok intézmény működik abban az ellentmondásos helyzetben, hogy miközben világosan látja a szülői igényeket, nincs lehetősége a helyzet érdemi változtatására. Esetenként az sem áll módjukban, hogy a szülők számára világossá tegyék az összefüggést óvoda működési feltételei és a fenntartó a felelősségi köre között.

Az **óvodaválasztás** törvény adta lehetősége a szülők 53%-a számára nem jelent valós lehetőséget, ugyanis nincs reális lehetőségük több intézmény közül választani. E tekintetben a fővárosban élők vannak a legkedvezőbb helyzetben, míg a kistélepek jelentős hátrányban vannak.

Akik több óvoda közül választhatnak, korántsem tekintik át a számukra elérhető teljes intézményi kínálatot. A szülők 1/3-a egyetlen intézménybe látogat el, de *legtöbbször két intézményt keresnek fel személyesen* mielőtt döntést hoznának. A választást leginkább befolyásoló tényező az óvoda közelsége. E szempont fontosságának – valamint az óvodahálózat megfelelő szórtságának és minden bizonnyal a közlekedés színvonalának - köszönhetően a gyermekek csaknem 93%-a kevesebb, mint húsz perc alatt jut el óvodájába reggelente.

A térbeli közelség mellett az óvodaválasztás másik legfontosabb tényezője a személyes kapcsolatok befolyásoló ereje. Az óvodapedagógus személyének választást befolyásoló szerepét hangsúlyozva azt is mondhatnánk, hogy *a szülők nem óvodát, hanem óvónőt (óvónőket) választanak gyermeküknek*. A személyes kapcsolatok befolyásoló ereje nem csupán az óvónők vonatkozásában volt mérhető. A rokonok, barátok, ismerősök úgyszintén meghatározó hatással vannak az óvodaválasztásra.

Az óvodával való **kapcsolattartás** elsőrendűen az anyák feladata. A kapcsolattartás legfontosabb alkalma a gyermek reggeli óvodába vitele, illetve elhozatala. A szülők 89%-a jelezte, hogy ilyenkor - bizonyos rendszerességgel - elbeszélget gyermeke óvónőjével. Az óvodapedagógusok – kis túlzással szólva - "mindennapos fogadóórát" tartanak. A szülői igények maradéktalan kielégítése e téren aligha megvalósítható, hiszen a reggeli órákban az óvodapedagógusoknak fokozott mértékben szükséges a gyermekekre figyelniük. Ha a gyerekekkel közösen sikeresen akarják „indítani a napot”, aligha juthat tehát elegendő idejük a szülőkkel történő beszélgetésekre. Ezek alapján érthető, hogy a szülők kevésbé elégedettek

a számukra nyújtott tájékoztatással, mint az óvodapedagógusok stílusával, hangnemével és nevelői teljesítményeivel.

Családlátogatásra a szülők közel $\frac{3}{4}$ -ed részénél kerül sor, ám e kapcsolattartási forma nem egyértelműen közkedvelt a felkeresettek körében. Elsősorban a nehéz anyagi helyzetben élők érzik kellemetlennek a látogatás „kényszerét”. A családlátogatás módszertani kultúrájának fejlesztésével minden bizonnyal elérhető lenne, hogy a jövőben kevesebb szülő érezze a nála tett családlátogatást feleslegesnek, vagy csupán részben hasznosnak. Jelenleg a felkeresett szülők több mint $\frac{1}{5}$ -e érzi így.

A szülők részvétele. A szülők jelentős segítséget nyújthatnak az óvodai élet gazdagításában, dinamizálásában. Közel egytized részük jelezte, hogy fontosnak tartaná, ha nagyobb beeszólást kaphatna az óvodai élet tervezésébe. A szülői elégedettség mérése is azt jelzi, hogy a szülők között jelentős azoknak a száma, akik szívesen vennék, ha az óvodához kapcsolódóan több rendezvényen, családi programon vehetnének részt. Hasonlóképpen gazdagabb programot várnának az óvodától gyermekeik számára is. Az óvodai élet megtervezésekor figyelembe kell vennie az óvodapedagógusoknak, hogy a szülők egyre inkább mint szolgáltató intézményre tekintenek az óvodára. Az óvoda funkciójának ez a bővülése - megítélésünk szerint - nem egyszerűen több szabadidős program szervezésének a feladatát rója az óvodára, hanem annak a hosszú távú stratégiának kialakítását, hogy a szülők bevonásával hogyan lehet „helyi közösségi centrummá” alakítani az óvodát. A közös programok, a közös szervező munka segítheti a partneri kapcsolat kialakulását a gyermekek fejlesztésében elkötelezett felek - a család és az óvoda - között.

Szülői hozzájárulások. A szülők 45%-a önkéntes munkával szívesen járul hozzá az óvodákban folyó nevelőmunkához, esetlegesen a nevelőmunka feltételeinek megteremtéséhez. A szülők aktivitásban rejlő előnyöket jelenleg az óvodáknak csak egy része használja ki – az intézmények tehát óvakodnak túl sokat kérni a szülőktől. A szülők önkéntes anyagi felajánlásaikkal támogatják gyermekük óvodáztatását. A szülők állítása szerint az általuk gyermekük óvodáztatása céljára gyűjtött, és közvetlenül vagy közvetetten az intézménynek juttatott anyagi segítség – mely a térítési díjon felül értendő - közelítőleg havonta 800 forintra becsülhető. Ez tartalmazza mindazoknak a külön programoknak (rendezvényeknek, intézménylátogatásoknak stb.) a költségeit is, melyeket az óvodapedagógusok szerveznek a gyerekeknek. (A minta összetételéből fakadóan az egyházi és magánintézményekre vonatkozóan nem vonhattunk le következtetéseket.)

Az óvoda **szolgáltató jellegének** erősítését igénylik a szülők a gyerekek számára nyújtott külön **foglalkozások** terén is. A külön foglalkozások tartalmukban, irányultságukban olykor a divatszerű jelenségekhez hasonlóan sokfélék, de egy jól elkülöníthető csoportjuk az iskola-előkészítés irányába hat. A jellegükben iskola-előkészítő különprogramok megszervezése és a nevelési programhoz illesztése, esetenként ellentmondásos feladat. A nehézséget az okozza, hogy a szülők többségének értékítéletében az iskola-előkészítéssel kapcsolatos külön foglalkozásoknak - függetlenül azok indokoltságától vagy időszerűségétől - megkérdőjelezhetetlen legitimitása van. Ráadásul a „szülői nyomást” - hogy kizárólagossá tegyék az óvoda iskola-előkészítő funkcióját - felerősítheti a helyi tanítók kritikai észrevételei az óvodai felkészítés eredményességéről; az évekkel korábbi óvodapedagógiai elvek vagy rutin érvényre jutása; sőt a gyerekek körében megjelenő igény az iskolai élet megkezdésére. Az óvodapedagógiának tehát külön figyelmet kell fordítania arra, hogy kialakítsa az iskolára való felkészítés szakmai határait, és útját állja azoknak a törekvéseknek, melyek – nyíltan vagy rejtetten érvényesülve – az **iskolásítás** irányába hatnak.

Teljesen egyöntetű a szülők véleménye abban a tekintetben, hogy az óvodai nevelés meghatározóan befolyásolja a gyermek későbbi iskolai előmenetelét. A társadalmi

közgondolkodás alapján is indokolt tehát az óvodahálózatot az iskolarendszer integráns részeként felfogni. Fontosnak ítéljük ugyanakkor, hogy a közgondolkodásban az óvoda iskolafelkészítő szerepe kiegészüljön az óvodai nevelés önértékével, autonómiájával, bemutatva az óvodák sajátos – az iskolaitól éppen eltérő – nevelési filozófiáját, értékrendjét.

Adataink szerint a gyermekek **számítógéphasználatának** a kérdése – melyhez szakmai viták is kapcsolódnak – nem esik egyértelmű megítélés alá a szülők részéről sem. A szülők jelentős arányban ellenzik gyermekük óvodáskori számítógéphasználatát. Ebből eredően a csoportszobai számítógéphasználat lehetőségének megteremtését vállaló intézményekben célszerű az ezzel kapcsolatos változtatásokat a szülők felvilágosításával és hozzájárulásuk megszerzésével kezdeni.

Az Óvodai nevelés országos alapprogramjának megállapítása, miszerint „a gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, s ebben az óvodák kiegészítő szerepet játszanak” olyan elv, amelynek érvényesülését a szülők válaszai igazolták. Megjegyzendő, hogy a nevelés egyes területein a család szerepét tekintették kiegészítő jellegűnek a szülők az óvoda nevelő szerepéhez viszonyítva. A óvodai nevelés jelenlegi formájának társadalmi legitimációjához tehát aligha férhet kétség.

Az **óvodai nevelés és a családi nevelés illeszkedésének** módozatait vizsgálva azt láttuk, hogy a legtöbb család esetében harmonikusan kiegészíti egymást a két nevelői hatás. A szülők bizalommal fordulnak tanácsért az óvodapedagógusokhoz. Ugyanakkor elgondolkodtató, hogy 12%-ra becsülhető az a szülői réteg, akik elzárkóznak attól, hogy óvodapedagógussal nevelési kérdést megvitassanak. Az óvodák tehát hatékonyan, ám korlátozott mértékben funkcionálhatnak mint a szülők számára nevelési tanácsokat nyújtó intézmények.

Több mint 1/3 volt azoknak a szülőknek az aránya, akik néhány nevelési kérdésben másként gondolkodnak, mint gyermekük óvónői, ezrét várhatóan nagy szerepe lesz a jövőben az óvodapedagógusok kommunikációs készségeinek. A szülőkkel való kapcsolattartás fejlesztendő területként már egyes intézmények minőségbiztosítási gyakorlatában is megjelent, illetve ebbe az irányba tartanak azok az intézmények, melyek felfigyeltek arra, hogy szülői oldalon növekvő igény mutatható ki a megfelelő tájékoztatás, a szülői részvétel és az óvodai programok gyarapodása irányában.

A **szülők** alapvetően **elégedettek** óvodájuk általános teljesítményével: az óvodák 89%-a kapott jeles vagy jó minősítést tőlük. Az óvodák teljesítménye minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy az oktatás - az áruellátás mögött - az elégedettségi rangsor 2. helyét szerezhette meg 10 vizsgált közfeladat mezőnyében.

Az oktatás mint közfeladat - beleértve az óvodáztatást is – növekvő mértékben került a figyelem középpontjába az elmúlt évtizedben. Világossá vált, hogy a rendelkezésre álló humán erőforrások színvonalának növekvő jelentősége van az egyes országok, térségek gazdasági teljesítőképessége szempontjából. A stratégiai fejlesztések az oktatási rendszer korszerűsítését, hatékonyságának növelését tűzik ki célul oly módon, hogy a tanulási potenciállal rendelkező polgárok minél szélesebb köre jusson hozzá a tanulás lehetőségéhez. A "lifelong learning" stratégia koncepciójában az óvodák is sajátosan egyedi szerepet kapnak, sőt szerepük kitüntetetté válik, hiszen – ha maga a tanulás⁹ nem is - de annak intézményes szakasza többnyire az óvodai élettel kezdődik az újabb és újabb generációk számára. A "lifelong learning" keretében a társadalmi igényekre reagáló oktatásszervezés szükségessé

⁹ Tanuláson ez esetben a nem formális, illetve informális tanulást értjük elsősorban, ami nem mond ellent annak, hogy ez intézményi keretek között jöjjön létre.

teszi, hogy az óvodai nevelést az intézményhasználók érdekeinek és igényeinek az oldaláról is értelmezzük. Az Országos óvodai projekt azzal, hogy az óvodarendszer vizsgálata során önálló kutatási terület rangjára emelte az óvodáztatásban szülőként érdekeltek sokoldalú megismerését, lehetővé tette, hogy korábbiaknál sokkal többet megtudjunk az intézmények társadalmi beágyazottságáról. Megismerhettük az intézmények és családok között kialakult kapcsolatrendszert, a szülők által alkalmazott értékelési szempontokat, és felkérhettük őket óvodájuk értékelésére. A vizsgálat fontos üzenete, hogy az intézmények egy része abban a helyzetben van, hogy szülői elvárások mentén bővítheti a helyi közösségi-centrum szerepét. Már a munka tervezésének szakaszában megfogalmazódott, hogy a szülővizsgálat kiegészítéseképpen célszerű lenne a speciális igényekkel élő gyermekek szüleinek körében is lefolytatni a vizsgálatot. Keveset tudunk ugyanis a speciális igényű gyermeküket óvodáztató szülőkről, a deprivált szegények vagy a nemzeti és etnikai kisebbségek óvodáztatási szokásairól. Úgy gondoljuk, az esélyegyenlőség maximalizálásának célkitűzése megkívánja, hogy rájuk vonatkozóan is rendelkezünk a megkérdezésükön alapuló pontos információkkal.

5 Felhasznált irodalom

- „Az óvodai nevelés országos alapprogramjára épülő helyi óvodai nevelés vizsgálata” című projekt, Zárótanulmány, OKÉV Észak – alföldi Regionális Igazgatósága, Debrecen, 2001.
- „Az Óvodai nevelés országos alapprogramjára épülő helyi óvodai nevelés vizsgálata” című projekt. Zárótanulmány, OKÉV Észak-alföldi Regionális Igazgatósága, Debrecen, 2001.
1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról
- A Memorandum of Lifelong Learning, Brussel, 2000. Comission of the European Communities. SEC(2000)1832
- Biztos alapokon – kisgyermekkorai nevelés és gondozás. OECD, 2001.
- Child Day-care in Europe – Council of Europe recommendations, Council of Europe. Video.
- Education at a Glance – OECD Indicators 2002, OECD Publications, Paris, 2002.
- Farkas Péter: A roma tanulók iskolai sikerességének és a roma kisebbség helyzetének javítását szolgáló eszközök és a Nemzeti Fejlesztési Terv, Új Pedagógiai Szemle, 2001. november
- Halász Gábor – Lannert Judit: Jelentés a magyar közoktatásról 1997. OKI
- Halász Gábor – Lannert Judit: Jelentés a magyar közoktatásról 2000. OKI
- Haugland, Susan W.: The Effect of Computer Software on Preschool Children's Developmental Gains, Journal of Computing in Childhood Education, 1992. 3 kötet. 1. sz. 15-30 p.
- Horváth H. Attila: Süss fel nap – alternatív óvodák, iskolák Magyarországon. Soros Alapítvány, 1999.
- Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György: Társadalmi riport 2000, TÁRKI, Budapest, 2000.
- Kolosi Tamás: A terhes babapiskóta, OSIRIS Zsebkönyvtár, 2000.
- Kolosi Tamás: A terhes babapiskóta, OSIRIS Zsebkönyvtár, 2000.
- Leonel Morgado, Maria Gabriel Bulas Cruz, Ken Kahn: Computer Programming in Kindergarten Education - Research Using ToonTalk; HCC '01 – 2001 IEEE Symposium on Human-Centric Computing Languages and Environments, Stresa, Italy - September 5th-7th, 2001. <http://www2.informatik.uni-erlangen.de/HCC01/proposals/Morgado-paper.pdf>
- Mr. Sohei Matsuda: The Toyonaka Kindergarten Story - Digital kids of the Heisei era, http://www.childresearch.net/CYBRARY/SYMPO/BOARD_E/MATSUDAAB.HTM
- Pálfi Sándor: Az óvodai játék környezetkultúrája, <http://www.oki.hu/cikk.asp?Kod=ovodai-Palfi-ovodai.html>
- Straub Jánosné: Az óvodai nevelési program meghatározó tényezői, in: in: Óvodai programkészítés, OKKER, (szerk.: Villányi Györgyné)
- Understanding the Brian – towards a new learning science, OECD, 2002.
- Villányi Györgyné: Az óvodai nevelés tartalmi koncepciója, in: Óvodai programkészítés, OKKER, (szerk.: Villányi Györgyné)

6 Melléklet - táblázatok

1. táblázat Az óvodák aránya megyénként az országosan reprezentatív mintában

<i>Megyék + főváros</i>	<i>Az óvodák aránya a reprezentatív mintában (%)</i>
<i>Budapest</i>	11,7
<i>Baranya megye</i>	4,9
<i>Bács-Kiskun megye</i>	4,9
<i>Békés megye</i>	4,3
<i>Borsod-Abaúj-Zemplén megye</i>	8,9
<i>Csongrád megye</i>	4,5
<i>Fejér megye</i>	3,5
<i>Győr-Moson-Sopron megye</i>	4,9
<i>Hajdú-Bihar megye</i>	4,0
<i>Heves megye</i>	3,2
<i>Komárom-Esztergom megye</i>	2,6
<i>Nógrád megye</i>	3,2
<i>Pest megye</i>	9,4
<i>Somogy megye</i>	4,3
<i>Szabolcs-Szatmár-Bereg megye</i>	7,4
<i>Jász-Nagykun-Szolnok megye</i>	4,0
<i>Tolna megye</i>	2,8
<i>Vas megye</i>	3,2
<i>Veszprém megye</i>	4,0
<i>Zala megye</i>	4,3
<i>Összesen: (n= 470)</i>	100

2. táblázat A mintába került óvodák megoszlása településtípus szerint

<i>Település típus szerinti besorolás</i>	<i>Arány (%)</i>
<i>fővárosi kerületek + fővárosi önkormányzat</i>	11,7
<i>megyei jogú városok + megyei önkormányzatok</i>	15,3
<i>egyéb városok</i>	21,7
<i>nagyközségek</i>	9,1
<i>községek</i>	42,1
<i>Összesen (n=470)</i>	100

3. táblázat Az óvodák és a szülői válaszok megoszlása intézményméret szerint

Megyék + Főváros	Az egyes megyékből a reprezentatív mintába került óvodák megoszlása intézményméret szerint (%)					Az egyes megyékből a szülői válaszokban reprezentált óvodák megoszlása intézményméret szerint (%)				
	Intézményméret (Az óvodai csoportok száma)				Össz. (db) %	Intézményméret (Az óvodai csoportok száma)				Össz. (db) %
	1-2 csoport	3-4 csoport	5-6 csoport	7 vagy több		1-2 csoport	3-4 csoport	5-6 csoport	7 vagy több	
Budapest	18,2	41,8	27,3	12,7	(55)100	12,3	45,1	27,3	15,3	(406)100
Baranya m.	52,2	30,4	17,4		(23)100	51,7	30,3	17,9		(201)100
Bács-Kiskun m.	30,4	47,8	13,0	8,7	(23)100	32,0	47,7	11,2	9,1	(197)100
Békés m.	30,0	60,0	10,0		(20)100	30,1	59,0	10,9		(183)100
Borsod-Abaúj-Zemplén m.	50,0	28,6	14,3	7,1	(42)100	50,2	28,7	13,6	7,4	(404)100
Csongrád m.	28,6	42,9	19,0	9,5	(21)100	24,3	42,5	22,1	11,0	(181)100
Fejér m.	29,4	47,1	17,6	5,9	(17)100	28,9	47,7	16,8	6,7	(149)100
Győr-Moson-Sopron m.	43,5	30,4	17,4	8,7	(23)100	45,5	31,0	15,0	8,5	(213)100
Hajdú-Bihar m.	26,3	47,4	15,8	10,5	(19)100	26,7	48,7	14,7	10,0	(150)100
Heves m.	40,0	40,0	13,3	6,7	(15)100	42,0	42,0	9,1	7,0	(143)100
Komárom-Esztergom m.	33,3	33,3	25,0	8,3	(12)100	29,8	35,1	27,2	7,9	(114)100
Nógrád m.	66,7	33,3			(15)100	65,2	34,8			(141)100
Pest m.	22,7	47,7	18,2	11,4	(44)100	22,8	48,4	20,7	8,2	(368)100
Somogy m.	60,0	35,0	5,0		(20)100	61,3	35,3	3,5		(173)100
Szabolcs-Szatmár-Bereg m.	42,9	34,3	17,1	5,7	(35)100	42,7	34,2	17,3	5,8	(330)100
Jász-Nagykun-Szolnok m.	26,3	57,9	15,8		(19)100	24,0	59,6	16,4		(171)100
Tolna m.	61,5	30,8	7,7		(17)100	54,5	36,6	8,9		(112)100
Vas m.	60,0	13,3	20,0	6,7	(15)100	61,4	14,3	17,9	6,4	(140)100
Veszprém m.	57,9	21,1	10,5	10,5	(19)100	58,6	19,9	10,8	10,8	(186)100
Zala m.	60,0	25,0	15,0		(20)100	54,5	29,0	16,5		(176)100
Összes (N)	184	179	76	31	470	1609	1601	658	270	4138
Összes (%)	39,1	38,1	16,2	6,6	100	38,9	38,7	15,9	6,5	100

4. táblázat A válaszadó szülők nemenkénti megoszlása

Válaszadó neme	Szülők aránya
Nő	92,8
Férfi	6,7
Nincs válasz	0,5
Összes: (n = 4138)	100,0

5. táblázat A szülők életkori megoszlása

A szülő életkora	A szülők aránya (%)
20-24	3,6
25-29	30,3
30-34	40,9
35-39	17,0
40-44	6,3
45-	2,0
Összesen: (n= 4079)	100,0

6. táblázat A szülők gyermekeinek száma

<i>Gyermekek száma</i>	<i>Szülők aránya (%)</i>
1	25,3
2	51,1
3	18,8
4	3,3
5 vagy több	1,5
Összesen (n= 4137)	100,0

7. táblázat A szülők iskolai végzettség szerinti megoszlása

<i>A szülő életkora</i>	<i>A szülők aránya (%)</i>
8 osztály alatt	1,4
8 osztály	9,7
Szakkunkás bizonyítvány	27,0
Középiskolai érettségi	39,9
Főiskola, egyetem	22,1
Összesen: (n= 4112)	100,0

8. táblázat A szülők anyagi helyzete

<i>A szülő anyagi helyzete</i>	<i>(%)</i>
Nehéz anyagi helyzetben van, nem tudja megadni a gyerekeknek, amit szeretne.	2,6
Nehezen, de előteremti az alapvető életfeltételeket, a legszükségesebbeket meg tudja adni gyerekének.	35,1
Nem jelent különösebb nehézséget a megélhetése, átlagos szinten el tudja látni a gyereket.	49,2
Viszonylag kedvező anyagi helyzetben van, mindazt meg tudja adni a gyerekeknek, amit szeretne.	13,2
Összesen: (n=4067)	100,0

Oktatáskutató Intézet - Előzetes adatok

9. táblázat A szülők óvodáztatott gyermekeinek életkori megoszlása¹⁰

<i>Gyermek életkora (év)</i>	<i>Arány (%)</i>
2	0,3
3	9,0
4	25,7
5	29,2
6	29,6
7	6,3
8	0,1
Összesen: (n=4118)	100,0

¹⁰ A szülők 14%-a 2 gyermeket óvodáztat. Tőlük azt kértük, hogy a fiatalabb gyermekükre vonatkozóan töltsék ki a kérdőívet.

10. táblázat Az óvodai csoporttípusok előfordulása településtípusonként

<i>Településtípus</i>	<i>Azonos életkorú gyerekek csoportjába (%)</i>	<i>Eltérő életkorú gyerekek csoportjába (%)</i>	<i>Összesen (fő) %</i>
<i>kerületek + fővárosi önkormányzat</i>	57,8	42,3	(400)100
<i>megyei jogú városok + megyei önkormányzatok</i>	47,0	53,0	(640)100
<i>egyéb városok</i>	45,1	54,9	(914)100
<i>nagyközség</i>	55,7	44,3	(368)100
<i>község</i>	40,9	59,1	(1757)100
<i>Összesen (fő)</i>	1867	2212	4079
<i>Összesen (%)</i>	45,8	54,2	100

11. táblázat Mióta jár gyermeke óvodába?

<i>Óvodába jár (év)</i>	<i>Gyerekek aránya (%)</i>
1 éve vagy kevesebb	31,7
2 éve	29,8
3 éve	26,2
4 éve vagy több	12,3
nincs válasz	3,9
<i>Összesen (n= 4138)</i>	100,0

12. táblázat A 6 éves gyerekek óvodabajárásának kezdete

<i>Óvodabajárás kezdete</i>	<i>Gyerekek aránya</i>
1 éve	6,8
2 éve	10,7
3 éve	56,5
4 éve	25,3
5 éve	0,6
<i>Összes (1164)</i>	100,0

13. táblázat Az óvodák fenntartó típusok szerinti megoszlása

<i>Óvoda fenntartója</i>	<i>A szülők aránya (%)</i>
<i>Települési vagy megyei önkormányzat</i>	98,8
<i>Központi Költségvetési szerv</i>	0,2
<i>Alapítvány, természetes személy</i>	0,2
<i>Egyház, felekezet</i>	0,7
<i>Összesen (n=4138)</i>	100,0

14. táblázat A családok kulturális háttere

<i>Kulturális háttér</i>	<i>A családok aránya (%)</i>
<i>Magyar</i>	<i>90,6</i>
<i>Nemzetiségi</i>	<i>0,4</i>
<i>Magyar és nemzetiségi</i>	<i>5,1</i>
<i>Roma</i>	<i>0,7</i>
<i>Magyar és roma</i>	<i>2,2</i>
<i>Egyéb</i>	<i>0,3</i>
<i>Nincs válasz</i>	<i>0,6</i>
<i>Összesen (n= 4138)</i>	<i>100,0</i>

15. táblázat A szülők óvodaválasztási lehetősége településtípusonként

<i>Település típus</i>	<i>Szülők aránya (%)</i>		<i>Összesen (fő) %</i>
	<i>Van választási lehetősége</i>	<i>Nincs választási lehetősége</i>	
<i>Főváros</i>	<i>82,5%</i>	<i>17,5%</i>	<i>(405)100%</i>
<i>Megyi jogú városok, megyeszékhelyek</i>	<i>78,9%</i>	<i>21,1%</i>	<i>(639)100%</i>
<i>Egyéb városok</i>	<i>78,5%</i>	<i>21,5%</i>	<i>(917)100%</i>
<i>Nagyközség</i>	<i>46,6%</i>	<i>53,4%</i>	<i>(371)100%</i>
<i>Község</i>	<i>11,4%</i>	<i>88,6%</i>	<i>(1770)100%</i>
<i>Összesen</i>	<i>1932</i>	<i>2170</i>	<i>4012</i>
<i>Összesen</i>	<i>47,1%</i>	<i>52,9%</i>	<i>100%</i>

16. táblázat A szülők óvodaválasztásának szempontjai

	<i>A rokonok család tagok ajánlották</i>	<i>Az ismerősök, barátok ajánlották</i>	<i>A védőnő, gyermekorvos ajánlották</i>	<i>Az óvodában dolgozók ajánlották</i>	<i>Ez az óvoda volt a legközelebb</i>	<i>A gyermek testvére is oda járt</i>	<i>A gyermek játszótársai is oda jártak</i>	<i>Körülnézett és megtetszett</i>	<i>Írásos tájékoztatót olvasott az óvodáról</i>	<i>Egyéb (pl.: a szülő is odajárt)</i>
	<i>Szülők (%)</i>									
<i>nem hatott</i>	42,2	26,4	47,0	40,9	21,2	31,5	35,0	15,7	38,9	6,3
<i>kismértékben hatott</i>	14,1	20,6	10,0	12,0	12,4	1,2	12,3	9,7	9,0	0,2
<i>jelentősen hatott</i>	11,4	20,3	8,0	9,1	17,5	6,0	12,0	23,9	10,2	1,4
<i>döntően hatott</i>	8,7	13,1	3,2	5,8	32,5	35,3	13,4	29,3	7,6	13,1
<i>nincs válasz:</i>	23,4	19,5	31,7	32,1	16,5	26,0	27,3	21,4	34,3	78,9
<i>Összesen: (N=1932)</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

17. táblázat Egyes óvodaválasztási szempontokat döntően meghatározónak tekintő szülők aránya településtípusok szerint

település típus szerinti besorolás	<i>A rokonok családtagok ajánlották</i>		<i>Az ismerősök, barátok ajánlották</i>		<i>A védőnő, gyermekorvos ajánlották</i>		<i>Az óvodában dolgozók ajánlották</i>		<i>Ez az óvoda volt a legközelebb</i>		<i>A gyermek testvére is oda járt</i>		<i>A gyermek játárszólásai is oda jártak</i>		<i>Körülhézett a környéken és megtetszett</i>		<i>Írásos tájékoztatót olvasott az óvodáról</i>	
	(%)	(N)	(%)	(N)	(%)	(N)	(%)	(N)	(%)	(N)	(%)	(N)	(%)	(N)	(%)	(N)	(%)	(N)
<i>főváros</i>	11,3	238	23,4	273	5,0	221	10,1	218	23,9	259	35,7	224	16,1	230	45,8	260	18,9	217
<i>megyei jogú városok</i>	11,3	399	18,5	421	4,5	354	8,7	356	36,2	436	48,7	398	13,8	376	34,7	415	9,5	347
<i>egyéb városok</i>	12,3	583	14,0	592	4,0	503	8,3	506	40,8	615	53,1	556	19,7	539	33,7	570	8,9	482
<i>nagyközség</i>	11,0	118	11,8	119	5,8	103	6,2	97	51,4	140	48,7	115	22,1	113	40,3	124	12,5	96
<i>község</i>	7,8	141	10	150	5,8	138	8,9	135	51,2	164	41,9	136	26,0	146	40,9	149	13,4	127
Összesen:		1479		1555		1319		1312		1614		1429		1404		1518		1269

18. táblázat A családlátogatások előfordulása településtípusonként a szülői válaszok alapján

<i>Településtípus</i>	<i>Több alkalommal volt családlátogatás (%)</i>	<i>Egyszer volt családlátogatás (%)</i>	<i>Még nem volt, de várhatóan lesz családlátogatás (%)</i>	<i>Nem volt, és várhatóan nem is lesz családlátogatás (%)</i>	<i>Összesen (fő) (%)</i>
<i>főváros</i>	6,4	31,5	20,2	41,9	(406) 100
<i>megyei jogú városok</i>	16,0	44,0	19,6	20,4	(643) 100
<i>egyéb városok</i>	16,4	39,9	18,8	24,9	(922) 100
<i>nagyközség</i>	21,1	37,4	13,6	27,8	(374) 100
<i>község</i>	18,1	30,8	20,3	30,8	(1767) 100
<i>Összesen:</i>	16,5	35,6	19,2	28,7	(4112) 100

19. táblázat A családlátogatás szülői megítélése

<i>A szülők véleménye a családlátogatásról</i>	<i>A szülők száma</i>	<i>A szülők aránya (%)</i>
<i>Hasznos volt</i>	1685	78,0
<i>Részből volt hasznos</i>	378	17,5
<i>Nem találtam hasznosnak</i>	97	4,5
<i>Összesen:</i>	1171	100,0

20. táblázat Beíratná-e gyermekét játékos iskolaelőkészítő foglalkozásra?

<i>Válaszok</i>	<i>A szülők aránya (%)</i>
<i>Igen</i>	76,9
<i>Nem</i>	11,2
<i>Nem tudom</i>	11,9
<i>Összes (n=4080)</i>	100,0

21. táblázat Az óvoda egyes megítélési szempontjainak fontossága

(a 17. diagram alapjául szolgáló adatok)

	<i>Az óvoda épületének állapota</i>	<i>Az óvoda környéke, környezete</i>	<i>Az óvoda udvarának használhatósága</i>	<i>Az óvónők személyisége</i>	<i>A dajkák személyisége</i>	<i>A gyerekek számára felkínált programok</i>	<i>Egyéni bánásmód a gyermeke irányában</i>	<i>Nyitottság a szülők, családok irányában</i>
<i>nem fontos</i>	0,8	0,3	0,1	0,2	0,2	0,2	1,8	0,4
<i>kevésbé fontos</i>	10,3	3,3	1,1	0,3	2,1	2,8	5,4	2,0
<i>fontos</i>	62,5	53,4	37,3	14,6	29,2	42,7	31,2	38,9
<i>nagyon fontos</i>	26,5	43,0	61,5	84,8	68,5	54,3	61,6	58,7
<i>Összesen (%)</i>	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Összesen (N)</i>	4012	4034	4024	4066	4043	4019	4008	4040

22. táblázat Az óvoda szülői értékelése 11 összetevő mentén

(18. diagram alapjául szolgáló adatok)

<i>Az óvodai élet területe</i>	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>Átlag</i>	<i>Szórás</i>
<i>A szülőkkel való érintkezés stílusa, hangneme</i>	4089	1	5	4,43	0,70
<i>Az óvoda nyitvatartási ideje</i>	4084	1	5	4,35	0,79
<i>A gyerekekkel való bánásmód</i>	4094	1	5	4,40	0,70
<i>Az óvoda belső terének díszítettsége, gondozottsága</i>	4091	1	5	4,36	0,72
<i>A szülők tájékoztatása az óvodai életéről</i>	4084	1	5	4,20	0,80
<i>A szülők bevonása a gyermek óvodai életébe</i>	4058	1	5	4,10	0,81
<i>A gyerekek számára nyújtott élmények, programok</i>	4082	1	5	4,10	0,82
<i>Gyermeke egyéni igényeinek figyelembevétele</i>	4036	1	5	4,12	0,88
<i>Az óvoda felszereltsége (játékok, bútorok)</i>	4087	1	5	3,88	0,84
<i>Az óvoda épületének minősége</i>	4088	1	5	3,69	0,85
<i>Programok szervezése a családok számára pl. kirándulás</i>	3948	1	5	3,66	1,18

7 Táblázatok, térképek, diagramok jegyzéke

1. diagram	A szülők óvodaválasztási lehetősége	7
1. térkép	A szülők óvodaválasztási lehetőségei megyénként.....	8
2. diagram	Az óvodaválasztás lehetőségének kihasználása a szülők körében	9
3. diagram	Az óvodaválasztást befolyásoló tényezők	11
4. diagram	A gyerekek megoszlása a reggeli óvodába jutás időtartama szerint	12
5. diagram	A szülők és az óvodapedagógusok között folytatott beszélgetések alkalmai ..	14
6. diagram	A családlátogatások gyakorisága	14
7. diagram	A családlátogatás hasznosságának szülői megítélése.....	15
8. diagram	A szülők szerepe az óvodai élet tervezésében.....	16
23. táblázat	A gyermek elhozatalának szabályozottsága településtípus szerint	17
9. diagram	A szülők óvodai, csoportszobai jelenlétének megítélése	18
10. diagram	A szülők ismeretei a helyi nevelési programról	18
11. diagram	Az óvoda szerepe a gyermek nevelésében (a válaszok átlaga alapján).....	19
24. táblázat	A szülők és az óvónők nevelési elvei.....	20
12. diagram	Nevelési tanácsokkal segítik-e Önt az óvónők?	21
13. diagram	Az óvónők véleményének figyelembevétele a beiskolázás kérdésében	21
14. diagram	Az óvodai külön-foglalkozások iránti szülői igények.....	22
15. diagram	Külön iskolaelőkészítő foglalkozást igénylők aránya.....	23
25. táblázat	Az óvoda hatása a gyermek iskolai előmenetelére - szülői vélemények	24
26. táblázat	A szülők által az óvoda javára évente végzett önkéntes munka.....	24
16. diagram	Az óvoda által igényelt szülői hozzájárulások	25
27. táblázat	A szülők által a térítési díjon felül a gyerek óvodáztatására költött összeg	26
17. diagram	Az óvoda minősítési szempontjainak fontossági sorrendje (N= 4008-4040) .	28
28. táblázat	A szülők egyéb megjegyzései	29
29. táblázat	Az óvoda szülői értékelése	29
18. diagram	A szülők elégedettsége 11 szempont alapján	31
1. táblázat	Az óvodák aránya megyénként az országosan reprezentatív mintában	37
2. táblázat	A mintába került óvodák megoszlása településtípus szerint.....	37
3. táblázat	A mintába került óvodák és a szülői válaszok megoszlása intézményméret szerint	38
4. táblázat	A válaszadó szülők nemenkénti megoszlása.....	38
5. táblázat	A szülők életkori megoszlása.....	38
6. táblázat	A szülők gyermekeinek száma	39
7. táblázat	A szülők iskolai végzettség szerinti megoszlása.....	39
8. táblázat	A szülők anyagi helyzete.....	39
9. táblázat	A szülők óvodáztatott gyermekeinek életkori megoszlása	39
10. táblázat	Az óvodai csoporttípusok előfordulása településtípusonként	40
11. táblázat	Mióta jár gyermeke óvodába?	40
12. táblázat	A 6 éves gyerekek óvodabajárásának kezdete	40
13. táblázat	Az óvodák fenntartó típusok szerinti megoszlása	40
14. táblázat	A családok kulturális háttere	41
15. táblázat	A szülők óvodaválasztási lehetősége településtípusonként	41
16. táblázat	A szülők óvodaválasztásának szempontjai	41
17. táblázat	Egyes óvodaválasztási szempontokat döntően meghatározónak tekintő szülők aránya településtípusok szerint.....	42
18. táblázat	A családlátogatások előfordulása településtípusonként a szülői válaszok alapján	43

19. táblázat	A családlátogatás szülői megítélése	43
20. táblázat	Beíratná-e gyermekét játékos iskolaelőkészítő foglalkozásra?	43
21. táblázat	Az óvoda egyes megítélési szempontjainak fontossága (a 12. diagram alapjául szolgáló adatok).....	44
22. táblázat	Az óvoda szülői értékelése 11 összetevő mentén.....	44